

Dolenjski list

GLASILO OSVOBODILNE FRONTE DOLENJSKIH OKRAJEV

TEDNIK ZA POLITIČNA, GOSPODARSKA IN KULTURNA VPRAŠANJA

Leto III. — Štev. 38.

NOVO MESTO, 18. SEPTEMBRA 1952

ČETRTLETNA NAROCNINA 100 DIN

IZHAJA VSAK PETER

Mi želimo najtesnejše sodelovanje z vsemi državami, ki nam hočejo dobro, vendar zahtevamo, da cenijo, kar je naše

— je dejal maršal Tito v Dolenjskih Toplicah

Slovesno zborovanje, kakršnega naša zgodovina doslej ne pomni ★ Četr milijona Slovencev v Dolenjskih Toplicah ★ Morje ljudi iz vseh krajev države po dolenjskih cestah ★ Nepozabni vtisi iz srečanj starih borcev in znancev ★ Tudi tokrat je, kakor v času najhujših borb, naše ljudstvo stalo ob svojih brigadah

Sobotna in nedeljska proslava desete obletnice slovenskih brigad se je proti vsem pričakovanjem izpremenila v tako veličastno manifestacijo vsega slovenskega naroda, kakršne naša bližnja in daljnja preteklost ne pomni. Zbor slovenskega ljudstva je po svoji udeležbi, pomenu proslave, izvrstni organizaciji, nepopisnem navdušenju četrtilijonske množice, ki je v svoji sredi pozdravljala svojega dragega učitelja in voditelja maršala Tita, in končno tudi s prekrasnim vremenom pod vznožjem slavnega Roga prekosil vse naše dosedanje velike prireditve in ljudska zborovanja. Proslava 10-letnice ustanovitve prvih brigad ni bila samo spomin na tiste nepozabne, težke dni krvavih borb za nacionalno in socialno osvoboditev naših narodov, temveč hkrati najveličastnejša obljuba, da bomo Slovenci kot doslej skupaj z vsemi našimi narodi neomajno vztrajali na zgodovinski poti, ki sta nam jo začrtala naša herojska Komunistična partija Jugoslavije in naš ljubljani maršal Tito.

Mirno lahko zremo v bodočnost in gradimo svobodni dom srečnih ljudi. Besede maršala Tita o mnogih najvažnejših problemih našega notranjega in zunanega političnega položaja so nas znova utrdile v prepričanju, da korakamo zanesljivo po pravi poti. Naši demokrati gradimo resnično trdne temelje. Tovarne in podjetja upravljajo delavci, ljudstvo pa se upravlja samo v svojih ljudskih odborih. To je pot, ki nas vodi v resnični socializem. 98 odstotkov ljudstva je za tako novo Jugoslavijo, nam je dejal maršal Tito v Toplicah, 2 odstotka pa nista — in za ta dva bore odstotka pri nas ni in ne bo demokracije, ki vlada za delovno ljudstvo. Nikomur ne bomo dovolili, da bi nam podiral to, kar gradimo s tolikimi žrtvami in samoodpovedmi. Predrago smo plačali svobodo, da bi nas še kdorkoli vlekel za nos. Trezne in mirne besede maršala Tita o Trstu so znova pokazale vsemu svetu: Tu je naša roka! Smo za sodelovanje z vsakomer, ki nam hoče dobro, zahtevamo pa, da vsakdo spoštuje to, kar je naše.

Zbor slovenskega ljudstva v Toplicah bo ostal nepozaben praznik za vsakogar, ki je bil srečen, da je videl in slišal maršala Tita pred 250.000-glavo množico partizanov, aktivistov in delovnih ljudi naše domovine. Nepregledne reke vlakov, avtomobilov, vozov, kolesarjev in pešcev so se druga za drugo zlivale v Toplice in se zgrijale k tabornim ognjem, v partizanska, čez noč zrasla taborišča in v nedeljo jutraj na ogromno jaso pred glavnim tribuno. Promet se je razvijal odlično in je treba zato dati javno priznanje in pohvalo našim pridnim železničarjem, šoferjem in prometnim milničnikom, ki so ta dan pokazali, da so mojstri svojega poklica! Prav tako gre zahvala zdravnikom, bolničarjem, vsem, ki so skrbeli za prehrano ogromne množice, organizatorjem in rediteljem v tej valujoči četrtilijonski množici, ki jo je prevevala ena sama misel: tovariš Tito je med nami!

Nepozabna srečanja, ganljiva svidenja starih borcev in bork, solze veselja in ponosa v očeh ljudi, ki so bili in so pripravljeni drug za drugega vedno žrtvovati tudi življenje, če bi bilo treba, pa nepopisno navdušenje ogromne množice ob prihodu tovariša Tita — vse to se je udeležencem topliškega zbora vtisnilo za vedno v srce.

Kmalu po osmi uri so začeli prihajati na določene prostore stari borci

in heroji naših prvih brigad. Medtem je prispel v Toplice maršal Tito, ki ga je spremljal predsednik vlade LRS Miha Marinko, predsednik gospodarskega sveta zvezne vlade Boris Kidrič, podpredsednika vlade LRS dr. Marijan Breclj in Ivan Maček ter član Politbiroja CK KPJ Franc Leskošek-Luka. Prav tako ga je v Toplicah pričakala častna četa novomeške garnizije JLA, za katero je raportiral generalni major Ljubičič.

Malo pred deseto so na ogromni jasi ljudske množice zavalovile kakor morje. Tito prihaja! Prekipevajoče veselje ljudstva je izbruhnilo v nezadržan orkan vzklikov, pozdravov, ploskanja in mahanja maršalu Titu in njegovemu spremstvu. Pod jasnim nebom sta krožili letali, iz enega pa je skočil padalec z veliko rdečo zvezdo v padalu in pristal nekje za Meniško vasjo.

Pred zbranimi prvoborci naših štirih udarnih brigad je tovariša maršala sprejel in mu raportiral narodni heroj Franc Hočevvar-Ciril, nakar je maršal Tito obšel čelo brigad. Z gromkim »Hura!« so mu borci odgovorili na pozdrav, na kar je maršal Tito odšel na slavnostno tribuno.

Slavnost je začel podpredsednik Glavnega odbora Zveze borcev NOV Slovenije, narodni heroj in znani partizanski komandant Jože Borštnar, ki je pozdravil dragega maršala Tita, člana Politbiroja CK KPJ Borisa Kidriča in Franca Leskoška, sekretarja CK KPS in predsednika vlade LRS Miho Marinko, predsednika Zveze borcev NOV Slovenije Ivana Mačka-Matijo, predsednika Prezidijske ljudske skupščine LRS Josipa Vidmarja, predstavnika JLA generalnega polkovnika Kosto Nagyja, predstavnika Koroške in Trsta, narodne heroje, zbrane borce in vse ostale udeležence. Nato pa je nadaljeval:

Tovariš maršal, tovariši in tovarišice!

Zbrali smo se sredi te dolenjske pokrajine, da proslavimo 10. obletnico ustanovitve prvih slovenskih udarnih brigad, ki so ravno po teh gorah in gozdovih nastopale in kot nove borbene enote prvič udarjale po okupatorjih in njihovih hlapcih. To je bil čas, ko je partizanstvo v Sloveniji preživljalo težke preizkušnje in je okupator že slavil navidezne uspehe svoje ofenzive. Bil je to čas, ko je domača reakcija sprejemala iz fašističnih rok orožje, da dokonča, kar sovrvažniku našega rodu in krvi ni uspelo. Fašisti in domači izdajalci so skupaj hoteli pokončiti narodnoosvobodilno gibanje in za vedno ustvariti iz našega ljudstva brezpravno rajo tujih imperialistov. Bili so to težki časi, ki pa so nas še bolj zblížali, nas ojeklenili in utrdili naše vrste. Utrdili so naše prepričanje o neuničljivosti partizanstva in trdno neomajno vero v našo končno zmago. Zahtevali pa so tisti časi višjih organizacijskih oblik partizanske vojske, zahtevali so močnejše borbene enote, ki so sposobne za samostojno gibanje po vsem okupiranem področju. Tako so nastale prve slovenske brigade, iz katerih so zrasle naše divizije in korpusi, ki so se skupaj z divizijami in korpusi bratskih narodov Jugoslavije zllle v močno Jugoslovansko ljudsko armado. Ta naša ljudska armada je pod vrhovnim poveljstvom našega junaškega maršala Tita potolkla okupatorje in vse njegove domače hlapce. Borbeni duh, junaštvo, tovarištvo, iskrenost, poštenost,

pravičnost, ljubezen do domovine, stalna pripravljenost tudi umreti za njo, bratstvo in enakost med jugoslovanskimi narodi, ljubezen do vsega poštenega delovnega ljudstva sveta — to so bile visoke partizanske moralne vrline, v katerih je vzgajala Partija borec naših brigad in ostalih partizanskih enot. Armada, sestavljena iz borcev, prekaljenih v krvavih borbah in vzgo-

Kakor grom je odjeknilo po vsej dolini zanosno ploskanje in vzkliranje nepregledne množice, ki je vedno znova in znova naraščalo kar ni hotelo pojenjati, v pravi vihar pa se je spremenilo, ko se je pojavil na govorniškem odru mašal Tito.

»Tito! — Partija — Heroj Tito! — Mi smo Titovi — Tito je naš! — S teboj vedno v boj!« je odmevalo kakor

Maršal Tito ob prihodu na slavnostni prostor

jenih v takšnem duhu, je resnično neuničljiva. Zato je taka armada zmagala in morala zmagati.

Danes, po desetih letih od ustanovitve, stoje brigade Toneta Tomšiča, Matije Gubca, Ivana Cankarja in Ljube Sercerja postrojene pred svojim vrhovnim komandantom. Kakor v času najtežjih borb, tako tudi danes stoji ob teh brigadah naše ljudstvo.

Tovariš maršal Tito!

Kakor smo šli zmagovito skozi najhujše burje in viharje za časa vojne, tako vlagamo tudi danes pod vodstvom Partije in tvojim vodstvom, tovariš Tito, vse sile in napore za izgraditev naše socialistične domovine Jugoslavije. Neustrašeno gledamo v bodočnost, pa naj vihar prihrumi z Zahoda ali Zahoda.

Mi s tvoje poti krenili ne bomo nikdar!

grom in se prelivalo po širni jasi in ostro odjeknilo z bližnjih bregov. V teh vzklilih, v tem vzhicenu sta se resnično zrcalila duša in srce slovenskega ljudstva ter neizmerna ljubezen in vdanost do maršala Tita, državnika, voditelja in učitelja. Dolgo, zelo dolgo maršal Tito ni mogel priti do besede.

Tovariši in tovarišice!

Predvsem bi vam rad najpristroneje čestital k prazniku desetletnice ustanovitve slovenskih brigad. To veličastno zborovanje, na katerem je navzočih 250.000 ljudi iz vseh krajev Slovenije, je jasen dokaz, kako globoko ima ljudstvo Slovenije v svojem srcu težke in slavne dni iz zgodovine našega naroda.

Pred desetimi leti smo imeli hude čase. Gotovo vsi do zadnjega nosite v svojih srcih mučne spomine na tiste

čase, na drugi strani pa prav gotovo z največjim ponosom gledate prav na te najstrašnejše ure zgodovine ne le slovenskega naroda, marveč tudi vseh ostalih narodov Jugoslavije, na dneve, v katerih ste našli v sebi dovolj moči, da ste se dvignili k orožju in branili svoj obstoj in svojo neodvisnost. Pred 10 leti so bile ustanovljene iz partizanskih odredov enote višjega tipa — brigade. Pokazalo se je, da je sovražnik mnogo bolj v premoči, če se borimo v manjših partizanskih odredih. Poleg tega sta nam naše število in orožje, ki smo ga vzeli sovražniku, omogočila, da smo začeli ustanavljati brigade in se uspešno boriti proti močnejšemu sovražniku. Prav tako, kot smo iz partizanskih odredov pred 10 leti ustanovili brigade, smo zelo hitro začeli ustanavljati divizije, korpusse itd.

Narodi Jugoslavije, ki so v prvih dneh svoje revolucionarne ljudske vstaje doživljali neuspehe, niso klonili, niso izgubili vere v svojo pravično stvar, temveč so se še bolj vztrajno s še večjim prezirom do okupatorjev združevali v vrste oboroženih formacij in je bilo posebno tudi tukaj v Sloveniji, kjer smo danes, odločno, da branimo do poslednjega diha svojo, skozi stoletja s krvjo napojeno in izmučeno domovino.

Tovariši in tovarišice! Ko proslavljamo danes tukaj in po vsej domovini te težke dni, ne pomeni to, da sejemo s tem v srca naših ljudi do bivših sovražnikov sovraštvo. Ne, te dneve proslavljamo in se jih tako združeni spominjamo zato, da ne bi današnji in bodoči rodovi nikoli pozabili, koliko nadčloveških naporov nas je stalo to, kar imamo danes. Z druge strani dokazujemo s tem tudi pred zunanjim svetom in pred vsakomer, ki bi imel do naše domovine kakšne slabe namene, svojo odločno voljo, svojo strnjeno, da se upremo in da pripravimo vsakomur, ki bi poizkusil vmešavati se v naše srečno življenje, grob v naši domovini. (Enodušno krepko odobravanje.)

Današnja veličastna manifestacija ne predstavlja nikake mobilizacije ali vznemirjenja duhov zoper katero koli drželo. Mi želimo kar najbolj tesnega sodelovanja z vsemi državami, ki nam hočejo dobro, vendar zahtevamo, da cenijo, kar je naše, da razumejo, da je ta velika ljudska revolucija, ki nas je stala v vojni toliko žrtvev in ki nas stane danes pri ustvarjanju lepše in srečnejše socialistične prihodnosti potoke znoja naših delovnih ljudi, nekaj, kar je treba spoštovati. Mi zahtevamo, da spoštujejo, kar tukaj pri nas gradimo. Ze tisočkrat smo rekli, da ne bo naša država nikoli ograzala svobode nikogar, da ne bomo nikoli osvajali niti centimetra tuje zemlje, pa naj govore onstran meja o nekih naših bojda drugačnih namerah kar hočejo. Tu naj jim poveni, da taka propaganda ne more najti plodnih tal v srcih poštenih ljudi v svetu, kajti svet nas pozna, pozna pa tudi tiste, ki so nas zaslužnjevali in izmed katerih bi ta ali oni spet hotel urediti svoje stare načrte. Velikokrat smo rekli, da nismo nikoli osvajali tujega ozemlja, da je vsa naša zgodovina strašna zgodovina borbe zoper uničenje našega naroda in našega obstoja in da je končno prišel čas, — to smo si priborili s svojimi lastnimi silami, — da nam ta nevarnost ne more več groziti, kajti nič več nismo razcepljeni, nismo Balkanci, ki bi se med seboj prepirali in služili vsem in vsa-

GOVOR MARŠALA TITA V DOLENJSKIH TOPLICAH

(Nadaljevanje s 1. strani)

komur. Ne, mi smo danes sestav več narodov, ki gospodarijo sami in ki so vsi skupaj vzelo gospodarstvo države. Nikoli ne bomo dovolili, da bi tej državi gospodaril kdo drug. (Viharno ploskanje in pritrdjevanje.)

Uspelo nam je, da smo zedinili narode, ki so bili razkosani skozi stoletja. Uspelo nam je ustvariti krepko narodno skupnost, ustvariti pogoje za popolno ureditve nove družbe, za uresničenje socializma. Vendar mi nimamo samo novega sistema, mi imamo tudi nove ljudi, ljudi z novimi pojmi o mednarodnih odnosih. Od vsakogar zahtevamo, da spoštuje našo enakopravnost. Nikoli več se ne bomo podredili tujcu, nikoli več ne bomo sužnji ali sateliti, temveč hočemo, da smo enakopravni člen svetovne skupnosti zato, ker to naš narod zasluži sprčo svojih velikih dejanj, ki jih je izvršil med vojno v interesu osvoboditve sveta od srednjeveške more in zla — fašizma. Do tega imamo pravico tudi zato, ker si ustvarjamo danes z lastnimi silami lepše in srečnejše življenje. (Burno vzklikanje socialistični Jugoslaviji, Partiji in Titu.)

Uspesno smo si priborili svobodo s svojimi lastnimi silami prav zaradi tega, ker smo bili enotni. Povsod, v Sloveniji in na Hrvaškem, v Srbiji in v Črni gori, Makedoniji, Bosni in Hercegovini smo stopali paralelno, ustvarjali smo oborožene partizanske odrede, ustanavljali brigade, divizije, močno ljudsko vojsko. To pomeni, da so ustvarili naši narodi z borbo na bojnem polju, v največjih bitkah, v krvavih mukah to složno skupnost, ki jo imamo danes. Odpravili smo nacionalno vprašanje kot problem, ki je moril naše narode, in danes so naši narodi vsi svobodni, vsak se upravlja sam, zaradi česar je ta celota, ta skupnost, ki se imenuje Federativna ljudska republika Jugoslavija, toliko močnejša. Po končani vojni smo se lotili ustvarjanja materialne podlage za nadaljnjo graditev in srečnejšega življenja današnjih in bodočih rodov. Na tej poti imamo velike težave. Ne le,

iz težav in ko smo računali, da bo vse dobro poteklo, je bila strahovita suša v najrodovitnejših krajih države, v naših žitnicah — Vojvodini, Slavoniji in drugod. Seveda nas to ne bo oviralo, da ne bi nadaljevali svoje poti graditve, čeprav bo morda nekoliko omejena. S tega mesta lahko povem vsem našim državljanom, da se ni treba bati, da bi pri nas ljudje umirali od lakote in da bi nastala lakota. Danes smo že v drugih možnostih, danes smo v možnostih, da zagotovimo vsaj najosnovnejšo prehrano. Nekaj imamo rezerve, nekaj bomo zunaj kupili, pa bomo preprečili lakoto. Toda, tovariši in tovarišice, opozoriti moram, da je letošnja suša po svojem obsegu še hujša kakor v letu 1950. Prizadela nam je škoda za okroglo 140 milijard dinarjev, kar pomeni, da je za to vsoto oškodovan nacionalni dohodek. To je velika škoda, ki zadane našo skupnost kot celoto. To pa seveda ima posledice in poraja razne probleme. V našem izvozu smo črtali eno izmed najvažnejših postavk, izvoz koroze, ki je vzemala glavno mesto med našimi kmetijskimi pridelki. To nam bo otežilo uravnoteženje plačilne bilance v inozemstvu. Ne bo nam otežilo nakupa tega, kar potrebujemo za izpolnitev našega petletnega plana, kajti to je zagotovljeno, pač pa razvoj naslednjih planov, v katerih smo zamislili graditev podjetij za izdelovanje predmetov široke potrošnje. Poleg tega je verjetno, da bo imela ta suša tudi zelo težak učinek na živinski sklad, ker ni niti dovolj krme za živino prav v krajih, kjer goje največ živine. Vse to skupaj se torej odraža na naši ekonomiki. Vendar pa bomo v glavnem obvarovali naše ljudi lakote. Nabavljamo in nabavili bomo sredstva, ki so potrebna za življenje naših ljudi. Toda upoštevajoč velikansko škodo, ki nam jo je povzročila suša, ne smemo paziti, da nas mora prav to spodbuditi, da bomo do skrajnih meja storili vse, kar je potrebno, da rešimo, kar se da rešiti, da se posledice ne bi odražale na naši ekonomiki, zlasti kmetijstvu, več let. Potrebno bo

brani obenem tudi sebe. Tako je Zahod s te strani v veliki meri zavaran. Znašli smo se na tem ozemlju, sprli smo se z Rusi, ki ogrožajo neprestano s svojimi sateliti naše meje, in že samo s tem, da branimo svojo svobodo in neodvisnost, branimo objektivno tudi zahod. Ne smemo namreč pozabiti, da straši v svetu še vedno nevarnost vojne, da imamo še vedno ljudi, ki si prizadevajo, da bi se reševala povojna zunanje-politična vprašanja z orožjem. Med temi so danes ti na Vzhodu prvi, in vidite, naša zasluga je, da smo tu, da smo ogromno žrtvovali, da si pritrjujemo od ust, da bi se oborožili in vzdrževali svojo armado. Ta naša odločna volja, da branimo tla, ki so bila skozi stoletja prepojena s krvjo, nam omogoča, da prejmemo pomoč. To se tudi njim izplača, če pa bi oni nekega dne videli, da ne delamo vsega, kar je za nas same potrebno, nam te pomoči ne bodo več dajali. Mi pa ne bomo sprejeli nobenih pogojev. Zato je treba, da se čimprej izvlečemo iz teh težav, da ustvarimo čimprej sredstva za ozdravitev naše plačilne bilance, ker nam potem ne bo več treba prositi za pomoč in prejemati jo in ker bomo lahko odkrito gledali drug drugemu v oči. Nastopali bomo lahko tako, kakor to ustreza interesom naše države in interesom miru, kajti tudi naprej bomo kakor doslej stremeli, da se obvaruje mir v svetu, in nihče nam ne bo mogel očitati, zakaj smo storili to tako in ono drugače. (Pritrdjevanje.) Takih očitkov pa je danes, tovariši, kar precej.

Tisoči in tisoči ljudi, ki prihajajo v našo državo, zastavljajo najrazličnejša vprašanja: »Kje imate večstrankarski sistem, zakaj stopate v socializem, v komunizem, zakaj si ne vzamete za vzor zahodne demokracije?« itd. Upira se mi že imeti predavanja in razlagati te stvari in rad bi, da bi jim smel reči: »Pustite nas pri miru, glejte svoje stvari, mi bomo pa svoje. (Odobranje in ploskanje.)« Odločili smo se iti po svoji poti. Ničesar ne delamo umazano, ničesar ne delamo skrivaj, saj vidite, da puščamo slehernega v našo državo, da vidi vse, kar hoče. Delamo pošteno in nas vodi zares časten namen, velika ideja, da bi zgradili skupnost, srečno družbo, v kateri bodo vsi državljani enakopravni, srečni in bodo imeli človeka dostojno življenje. Naša stvar je, kako to delamo, kajti mi najbolj vemo, kako je treba pri nas delati.

Kadar mi govorijo o zahodni demokraciji, sem odgovarjal, da je dobra zanje, ni pa tudi za nas. Naši demokraciji smo začeli graditi trdne temelje s tem, da smo ji dali ekonomsko podlago. Delavce smo postavili na njihova mesta, dali smo jim tovarne v roke, da jih vodijo, in mar to ni demokracija, kakršne ni na svetu? Mar ni demokracija, če ljudje upravljajo sami sebe s svojimi odbori, če so odpravljani osrednji organi in se njihove dolžnosti prenašajo navzdol? Mar to ni najboljša demokracija, ki si jo je mogoče zamisliti, socialistična demokracija? Še naprej bomo hodili po tej poti, toda ne v anarhijo, marveč zavestno, in taka demokracija bo ponos naša socialistične domovine in nas Jugoslovancev.

Večkrat nam pravijo, da imamo UDV, jaz pa jim odgovarjam, da imajo oni policijo. Pravijo nam, da zapiramo ljudi, jaz pa jim pravim, da oni prav tako zapirajo in poleg tega še pretepaajo z gumijevkami, česar mi nikoli nismo delali. Odgovarjam jim, da oni branijo svoj režim, da imajo policijo in drugo; kar se jim zdi potrebno, mi pa gradimo novo družbo, ki jo branimo pred vsemi ostanki, ki ji groze. Velikanska večina našega ljudstva, 93

mi in se prepričate. Pojdite pa tudi v zapore in prepričali se boste, kdo sedi tam. Našli boste kakega reakcionarja, kakega duhovnika, ki se je pregrešil proti zakonu. (Odobranje.)

Tovariši in tovarišice! Sedaj bi rad govoril o nekem problemu, ki je pereč že od končane vojne. To je vprašanje Trsta, tržaški problem. Ko sem prihajal sem, mi je tovariš, ki smo ga srečali po poti zaklical: »Tovariši Tito,

desetletja. Dvajset let so na tem ozemlju raznarodovali naše ljudi in mi imamo vso pravico, da zahtevamo dvajset let za popravilo te denacionalizacije. (Navdušeno pritrdjevanje in vzkliki: »Tako je!«)

Ne zahtevamo, da bi bila tam naša jugoslovska uprava oziroma vsa oblast, prav tako pa ne dovolimo, da bi bila njihova. Naj ima Trst svojo oblast tistega naroda na svobodnem

Pogled na del zborovalcev med govorom maršala Tita

Trst!« Vedel sem, kaj to pomeni in kaj hoče, da naj govorim o Trstu. (Ploskanje.)

Ze nekajkrat smo izjavili o tem, kako mislimo o vprašanju Trsta. Toda, kakor vse kaže, je vse to bob ob steno, ker naše izjave odklanjajo odgovorni italijanski ljudje, pa celo nekateri na Zahodu. Sklicujejo se na tripartitno deklaracijo, toda mi te deklaracije ne priznavamo. (Vzklikanje: Tako je!) Mi smo rekli, da je najboljša rešitev v kondominiju, in ne moremo reči drugače. To je najboljša rešitev, če nam že ne dajo tega, do česar imamo pravzaprav vso pravico. Zakaj je to najboljša rešitev? Zato, ker bi imela kakršna koli razdelitev več ali manj slabe posledice, ne bi imela novega učinka v nadaljnjih odnosih med nami in Italijo v prihodnosti. Gledati pa moramo, da bi bili ti odnosi v prihodnje čim boljši. In dosegli bi jih lahko prav s takim kondominijem.

V Italiji postavlja De Gasperi in drugi vprašanje narodnostnega načela, jaz pa vam bom povedal, kako razumejo oni to narodnostno načelo. Glejte, tako ga razumejo: Celje večina v Trstu italijanska, je to glavni dokaz, čeprav žive med Trstom in Koprom sami Slovenci in so v Kopru zopet Italijani v večini. Torej Slovenci nič ne pomenijo, kontinuiteta mora biti itd. To je tako imenovano podaljšano narodnostno načelo.

Oprostite mi, mi tako ne gledamo. Če gledamo narodnostno, tedaj je ozemlje do Soče slovensko, znotraj pa imamo narodnostne skupine. (Navdušeno pritrdjevanje.) Tržaško predmestje je slovensko, tam so Žavljci in Skedenjci ob sami mestni meji. Vse to so slovenske vasi. V Trstu samem živi mnogo Slovencev in članov drugih naših narodnosti. Po vsem tem njihovo že omejeno pojmovanje narodnostnega načela ne more vzdržati kritike. Če bi šli po tem narodnostnem načelu, tedaj bi vzeli tudi New York, potem vzamejo lahko tudi Chicago, tako da bi moralo

ozemlje Trsta, ki živi tam, tako v Trstu kakor v vseh oblast, ki bo ustrežala njemu, pod nadzorom enega ali drugega guvernerja ob sodelovanju namestnika guvernerja. Nočejo slišati o tem. Oni vedo, kaj bi iz tega nastalo. Zato danes vztrajajo na tem in pritiskajo na zaveznike na zahodu, da bi se tržaško vprašanje rešilo na podlagi tristranske deklaracije. Pravim in povedal sem že njim in zahodnim zaveznikom, da ne priznavamo tristranske deklaracije, da tako dolgo, dokler Italijani niso to deklaracijo v žepu kot pilulo proti glavobolu, ne more biti govora o tem, da se reši vprašanje Trsta. (Odobranje.)

Moram nam povedati, da so nam zahodne sile — ne vem, kaj so povedale Italiji — povedale precej odločno, da bi se to vprašanje moralo rešiti, jaz pa sem videl, da je njihovo mnenje vendarle bolj na oni strani kakor na naši. Tako ne moremo iti naprej. Za Italijo je vprašanje Trsta gospodarsko sploh nepomembno, kajti Trst bo umrl pod njo, ne bo imel življenja. Italija ima najmanj deset takih pristanišč, za nas pa je Trst velikanskega gospodarskega pomena — nacionalnega, zemljepisnega in gospodarskega. Potemtakem nam ne gre za kako kljubovanje Italijanom, ki so bili še včeraj naši okupatorji. To ni zaradi tega. Naša sveta pravica je, da se borimo za naše pravice okrog Trsta. (Viharno pritrdjevanje.) Do tega imamo zgodovinsko pravico. Njim pa je Trst potreben samo zaradi njihovega tekmovanja v večstrankarskem sistemu, zaradi prikrivanja njihove ekonomske šibkosti itd., zaradi volitev, zato, da posamezne stranke lahko licitirajo in nadlicitirajo s Trstom. Najglasnejši so sedaj komunisti, se pravi, ne komunisti, pač pa informbrojci, ker jih jaz ne priznavam več za komuniste. Oni so tam najglasnejši in so celo nekatere pametne stvari, ki jih je povedala italijanska vlada v zvezi s Trstom, takoj napadali kot nekaj, kar izdaja italijanske interese. Ko pa smo z njimi govorili o Trstu in ko smo menili, da je treba iti na roko italijanski kompartiji, ker je ena izmed najmočnejših partij, in zato, ker živimo drug poleg drugega, smo sklenili, — jaz kakor Togliatti, — da Gorica in vse ozemlje razen mesta Trsta pripadeta nam, mesto Trst pa njim. Težko sem privolil tudi na to, pa sem vendar privolil.

Danes pa drugače gleda na to, ker mu iz Moskve pravijo: »Ne smeš biti v Trstu izven licitacije ti, marveč De Gasperi.«

To je njihova notranja zadeva, za nas pa je to življenjsko vprašanje, vprašanje življenja na tem področju. Zakaj je to življenjsko vprašanje za nas? Zato, ker bi ga hoteli dokončno rešiti danes, da ne bi morali jutri spet krvaveti za naše ozemlje. (Odobranje.) Z Italijo hočemo najboljše in najlepše odnose. Italija sedaj našenja vprašanje, da bi se rešil problem Trsta, in se izgovarja, da je v Atlantskem paktu, da je dala velikanske žrtve, ker je stopila v Atlantski pakt. Zakaj pa je vstopila? Zato, da ima pravico zahtevati odškodnino? Zato je stopila v Atlantski pakt — in zato naj bi ji bilo treba dati Trst? Sporočam jim, da mi ne bomo plačali zato, ker so oni stopili v Atlantski pakt, naj drugi plačajo, ne pa da bi šlo na naš račun. Skratka, oni hočejo izkoristiti Atlantski pakt kot zasedo, ker danes ni Hitlerja, na katerega bi se opirali za doseg svojih ciljev, in zato hočejo izkoristiti Atlantski pakt. (Ploskanje in vzkliki: Zivel Tito!)

Odkrito pravimo, tu je naša roka, pustimo za sedaj ob strani vprašanje Trsta, če se to ne da zaradi vaših notranjih razlogov rešiti tako, kakor bi obojestransko kolikor toliko moglo ustrezati. Pojdimo k sodelovanju v drugih vprašanjih, ki so svetovnega pomena, kakor so vprašanje zavarovanja proti napadalcu vprašanje gospodarske zamenjave, vprašanje ohranitve miru na svetu, odstranitev vseh elementov med državami Evrope, ki bi jih lahko izkoristila Sovjetska zveza, da bi

(Nadaljevanje na 4. strani)

Na grobove padlih polagajo vence

da nismo imeli za materialno podlago nič drugega kot roke, visoko zavednost in voljo do dela, da bi ustvarili nekaj lepšega, kot je bilo, ustvarili socializem, — smo poleg gmotnih težav zadeli tudi na velikanske ovire, ki so nam jih delali od zunaj.

Tako slabe, ekonomsko slabe, brez sredstev in tako rekoč brez tistega, kar je najglavnejše ljudem, ki hočejo doseči svoj življenjski standard, so nas hoteli takoj v začetku podvreči drugemu suženjstvu, da bi bili suženj doživetemu velikemu bratu, da bi bili »bratsko« zaslužnjeni Sovjetski zvezi.

Seveda nismo bili pripravljeni za čigar koli suženjstvo. (Ploskanje in dolgotrajno odobranje.) Dejali smo: »Ne, tam vas je dosti, imate dosti zemlje pri sebi, tu pa hočemo biti mi gospodari. Če nam boste potrebni, vas bomo poiskali, dokler pa vas ne bomo iskali, nam niste potrebni.« (Močno vzklikanje in ploskanje.) Toda to njim ni ugajalo. Niso mogli razumeti, kako da ta veliki starejši brat nima pravice ukazovati svojemu mlajšemu, če smo bratje. Ne, že stoletja in stoletja smo razdeljeni, deli nas velikansko prostranstvo, oni so se razvijali v drugih okoliščinah, mi pa zopet v drugačnih, oni so zaostali, mi pa smo napredovali. Če si velik, lahko uporabiš svojo pamet samo zase, ne pa tudi za nas; tvoja pamet naj služi tebi, mi pa bomo že našli zase pameti in znanja, da se bomo sami upravljali. Tvoja veličina ne pomeni kako genialnost. Rekli smo jim, če hočejo zares, da bi bili bratje in enakopravni, tedaj morajo drugače ravnati z nami, ne pa kot komandanti. Tega niso hoteli in mi smo se razšli. In dobro je, tovariši in tovarišice, da smo se razšli. (Vzkliki: Tako je, tako je!) Kakšna sreča, če bi se bili že prej razšli. Za nas bi bilo to še boljše. (Močno odobranje.) Toda tudi to je dobro, ker smo se obdržali in hodimo sami po svoji lastni poti, kakor vemo in znamo, delamo, kakor najbolje moremo, da bi zgradili svojo državo in uresničili socializem, pri tem pa se nikomur ne prodali in ne bili nikogar satelit. V tem smo doslej uspeli, uspeli bomo pa tudi v prihodnje, bodite prepričani, pa naj pride kar koli. Taka je stvar s tem našim velikim bratom.

Poleg tega, tovariši in tovarišice, v vseh teh letih po vojni nismo imeli dosti sreče niti glede letine. Stalno nas spremljajo elementarne negeode, suša, toča in drugo, kakor da je sam vrag spravljal nad nas. Nobeno leto nismo imeli prav dobre letine. Tudi letos, ko smo mislili, da bomo končno splavali

skrajno varčevanje v vsakem pogledu, potrebna disciplina, zavest o veličini škode in zavest o tem, kakšne posledice ima ta škoda. To moramo imeti stalno pred očmi, ta zavest mora biti pri naših ljudeh. In če bi kdo rekel, da je vlada kupila nad 30.000 vagonov pšenice, da imamo nekaj rezerve in da bomo izhajali ter da gre lahko zato vse po staremu, mi je treba odgovoriti, da bi nas to utegnulo vreči nazaj in da bi utegnili imeti težke posledice za vso našo državo. Ne smemo se demoralizirati, pač pa moramo ne glede na potrebe preskrbe napeti vse sile, da bomo škodo, povzročeno po elementarnih neizodah in suši, čimprej premagali.

Imamo ljudi, ki zelo zadi pretiravajo naše možnosti, kar je škodljivo. Nam ni treba pretiravati naših možnosti; včasih je prav, če smo bolj skromni pri ocenjevanju naših velikih uspehov, saj zavise od marsičesa. Imamo ljudi, ki megalomansko mislijo, da naredimo lahko danes že vse. Ne, tega ne moremo in povedal vam bom, zakaj ne.

Zadnja leta smo dobili pomoč od nekaterih držav, predvsem od Amerike in potem od Anglije, Francije in drugih. Ta ekonomska pomoč nam je izredno olajšala razvoj in zgraditev; omogočila nam je, da premagujemo naši ljudje lažje težave, s katerimi se borimo, da jim ni treba stradati. Ta sredstva niso bila majhna. Za naše razmere so bila kar velika. Vendar nikar ne mislite, da gre to lahko v neskončnost in da nam bodo ljudje iz tujine stalno pomagali. Ti ljudje gledajo tudi na to, kako si sami pomagamo, ali delamo vse, kar je v naši moči, da nam ne bi bilo treba sprejemati pomoči. To je osnovna stvar pri vsej tej zadevi. Že nekajkrat sem povedal, da bomo veseli, ko nam več ne bo treba prejemati pomoči iz tujine, kajti nikar ne mislite, da na Zahodu vsi ljudje to pomoč odobravajo. Posebno v zadnjem času ugotavljamo težnje, da se ta pomoč izkoristi za uresničenje določenih želja in popuščenja z naše strani, ki jih mi ne moremo sprejeti. Za tem gredo na Zahodu nekateri posamezniki in če bi se to dlje nadaljevalo, bi se lahko zgodilo, da bi celo odgovorni ljudje na Zahodu postavili pogoje. Tu gre za milijone in milijone dolarjev in če jih že dajejo, si lahko tudi prizadevajo, da za to kaj dobijo.

Zaenkrat jim vračamo v ogromni meri že s tem, da smo tu na tem ozemlju na Balkanu, geografsko in duhovno enotni, da imamo močno oboroženo armado in da stojimo kakor stena, ki brani tako sebe kakor Zahod, s čimer

Navdušeno pritrdjujejo poslušalci maršalovim besedam

in več odstotkov je za socialistično Jugoslavijo, samo okrog 2 odstotka pa za staro. Temu majemu odstotku, ki bi hotel staro, seveda ne bomo dovolili, da bi zastrupljali naše delovne ljudi. Takim ljudem dopuščamo, da delajo svoje pripombe, in to lahko delajo tako dolgo, dokler ne preidejo h konkretnemu delu, škodljivemu za skupnost, kajti mi preganjamo samo tiste, ki dejansko delajo za to, da bi izpodbijali temelje tega, kar smo tako težko dosegli.

Glejte, tovariši in tovarišice, taka in podobna vprašanja nam stalno postavljajo. Človek se seveda utruji od odgovarjanja nanje, in nekega dne bom kratko dejal — pojdite v tovarne, v zadrage, v ustanove, in sami pogledajte — zakaj bi vam jaz predaval. Ta predavanja bi lahko razumeli kot propagando, zato je najbolje, da greste sa-

priti vse do Chicaga pod Italijo. (Smeh.) Pri vsem tem se opirajo na etnično majhne skupnine, vendar ni to noben razlog za to, da vztrajajo na takem načelu. (Ploskanje.)

Tovariši in tovarišice! Njim ne gre za to, da se reši to vprašanje z nekakšno razdelitvijo, ki bi bila za nas več ali manj škodljiva, kajti nam bi že škodovalo, če bi se odrekli le Trstu. Ze to je velika krivica, ki nam je bila storjena na mirovni konferenci in z mirovno pogodbo. Toda njim je vse to bolj potrebno kot propaganda za reševanje njihovih lastnih notranjih zadev. Kondominija se bojijo. Bojijo se ga zato, ker bi se čez 10 ali 15 let kondominija po skupni upravi z menjanjem guvernerja vsaka tri leta lahko popravila tista dejanja, oziroma boljše ta dejanja, ki so jih prizadevali fašisti našemu prebivalstvu dan na dan skozi

Srečanja na Frati

Z vtisi s Frate je prav tako kakor z onimi iz Dolenjskih Toplic — ne veš, kje bi začel. Toliko je bilo doživetij, izgovorjenih toplih besedi, doživetih čustev, srečanj in pogovorov s starimi prijatelji in tovariši, da bi težko iskal besede, ki bi povedale kaj več kot znore preprosta resnica: bilo je kakor nekoč lepo, prelepo...

Prihajali so z vseh strani: suho-kranjske, z Brezove rebri, iz Novega mesta čez Prečno, Suhor in druge, skrite bližnjice, iz Mirne peči čez Globodol in druge po krajših in daljših ovinkih, iz dobrniške smeri in kaj vem od kod še vse! Vsakih pet minut se je vsula skupina iz hoste. Najštevilnejša je bila tista iz Dvora; menda jih je bilo čez 600, ko so prikorakali z dvema zastavama in venci od ajdovskega konca po poti nad obnovljeno kočo. V gozd in iz njega so odmevale znane pesmi, pomešane z vriski. Roke so se prožile v pozdrav levo in desno — komaj da si odzdravljali vsem, ki jih toliko let že nisi videl!

Kaj ni tamle Lazar? Pozdravljen! Ze sta dva, trije, štirje okoli njega — tako da bi potreboval pol dneva, da bi odgovarjal samo tem petim! Kaj pa drugi, ki že vabijo od sosednje mize h kozarcu vina?

Tamle je Slavček, Franci, pa Vid, Mara in Bogdan! Dolgi, krepki stiski rok, objemi, prisrčne besede, ki vrejo same iz srca. Matere in žene objemajo Maro iz Mirne peči — sa je menda že pet, šest let niso videle.

— Pa nič več te ni k nam!
Rahli očitki so pomešani z prevladujočim veseljem. Kako bi odgovorila tem dobrim materam, ki so takrat, leta 1941, 1942 pa vse do zmage žrtovale vse za našo vojsko, dale svoje može in sinove? Tu in tam kane solza žalostnega spomina v radostno srečanje. Tamle je zajokala mlada žena Mari v naročju. Komaj jo utolaži:

»Ne žalosti se, glej, za dežjem pride spet sonce!«

— Saj vem, se glasi odgovor skozi hlipanje, pa me je premagalo...

Spomini, nepozabni spomini na dni, ko se je ustvarjala ljudska vojska in gradila nova oblast. Fantje so postali stasiti oficirji — vse se blešči na njihovih prsih. Može so izvlekli iz skrinj in omar stare partizanske obleke. Danes smo šli zares v partizane. Tu srečaš starega Gubčevca, nisi v zadregi za borca ali oficirja Cankarjeve brigade, pa če morda želiš zvedeti to ali ono od Tomšičeve, ti bo domačin kmalu povedal, kar hočeš.

Pravkar so jo primahali izza ovinka člani Zveze borcev iz Mokronoga z zastavo. Za njimi bratje Janci iznad Prečne s Sajem in Francem — skupaj so delali leta 1941, spet so skupaj na Frati. Vmes je 10, 11 let — ljudje pa so ostali isti: partizanski. Stare mamice prihajajo s cekarčki in vnučki; začudeno ogledujejo veliko, obnovljeno, svetlo kočo in se ne morejo načuditi, kako je lepa in vsa v venci.

Čez sinje nebo hite beli oblaki — kakor naročeno je tole vreme za praznik naših brigad. Zastonj je bilo žebanje med tednom, da »bi se jim vsaj vreme skazilo«. Ni se »jim« nič skazilo — dvomljivci so ostali doma za zapečki, stari nezadovoljneži pa so brusili jezike kakor vedno — za prazen ništr.

Na Frato so prišli tudi starši mnogih padlih junakov. Med njimi Povšetov oče iz Podboršta, ki ga dobro poznajo vsi stari partizani. Ena izmed prvih hiš je bila to, ki je dala vse za partizane. Od 1941 delajo za novi čas. Fant je bil član rajonskega komiteja že 1941, potem član okrožnega odbora Fronte, pa obveščevalec Cankarjeve brigade in nato član okrožnega komiteja. 1943 je padel skupno z Maksom Strmeckijem in Jožetom Slakom-Silprenekateri partizan. Tudi za Povšetovega očeta so bili hudi dnevi, a je vse junaško zdržal in vedno pomagal, kjerkoli je mogel. Nikdar se ni izmikal nalogam, ki jih je dobival.

Glej, tamle sedi tovariš Slapšak, oče Vinka Slapšaka-Veneta, ki je pa-

del ob italijanskem bombardiranju Frate v oktobru 1942. Prisidimo k njemu. Rad spregovori o pokojnem sinu partizanu:

»Vene je bil član stiško-struškega okrožja, potem pa komisar čete v Gubčevi brigadi. Prej je bil šolski upravitelj v Kumpoljah pri Dobropolju. Takrat, dvainštiridesetega, je prišel na Frato s tisto patruljo, ki je prinesla ranjence. Potem ga je ubilo pri bombardiranju...«

Oče za hip umolkne in se zatopi v svoje spomine na sina, ki ga je imel tako rad. Pa spet nadaljuje:

»...Vene je bil rojen igralec — živel bi samo za odir. Leta 1928 smo pribežali s Primorske izpod fašizma, kjer smo živeli v Prestranku. Še danes nisem pozabil 8. septembra 1923. leta, ko je 500 fašistov obklopiło našo hišo, da nas bodo napadli. Takrat je imel Vene šele pet let. Stal sem za zapahnenimi vrati in držal v rokah sekuro, če bi kdo vlomil v hišo, Vinko pa je stal, otroček, poleg mene in mi rekel:

»Ko bom zrastle, veš papa, bom pobijal fašiste!«

Čez 18 let jih je v resnici... 1942 so me odgnali v Renici, hčerka je bila odpeljana v Italijo, starejša, učiteljica, pa je bila zaradi povezave z Dolenjskim odredom obsojena od Italijanov na smrt... Leta 1945 sem obiskal Frato in sinov grob...«

Oči tovariša Slapšaka so postale vlažne — spomini mu obujajo nešteto slik iz sinovega življenja, ki je toliko obetalo. Oče je ponosen na sina-junaka. Zato je tudi danes prišel na Frato.

Z Gornjega Vrhovega je prišel sredi popoldneva na slavoje tudi 71-letni Jože Udovč. Pred 50 leti je tod okoli sekal les, pred 10 leti pa je dal naši vojski dva sina — Jožeta in Toneta. Jože je bil obveščevalec na terenu od 1942 dalje. Nekega večera je prišel domov, pa mu je stari Udovč rekel takole:

— Rad te imam, to veš, toliko pa spet ne, da bi te doma ta beli ubili!

Jože je šel na Grčvrh, zjutraj pa so ga belci ujeli in da pod Skratovico ubili. Lokovškova, kateri je tudi sin padel v partizanih, jim je prišla povedati, naj gredo po mrtvega sina. To je bilo 22. julija 1944. leta.

Tone je bil v patrulji Tomšičeve brigade. Padel je nad Ajdovcem dne 19. junija 1943. leta Oba brata sta pokopana doma. Očetu so fašisti vse porabili, mu zažgali hišo, niso pa mu ubili vere v svobodo in pravico, ki jo je obljubila in prinesla nova oblast in narodova partizanska vojska. Zato je tudi Jože Udovč prišel na Frato.

»Prav taka koča je spet kakor je bila takrat!« je dejal Adiju Ostercu in spoznal tudi v njem enega izmed tistih fantov, ki so pomagali pri postavljanju partizanske oblasti.

»In lepo je tukajle, med starimi partizani in med svojimi!« je še pribil, ko sta s Povšetovim očetom, ki je medtem prisedel, trčila s staro rdečino.

O vsakem izmed teh, ki je v soboto prišel na Frato, pa bodisi da je bil star partizan, aktivist, terenski delavec ali zavedna mati, ki ni poznala ne nočne ure ne nevarnosti, kadar je šlo za pomoč partizanu, bi umetnik lahko napisal čudovito zgodbo — živ kos naše komaj pretekle, še vedno tako sveže zgodovine. Tu ni sadrege, kam bi segel po snov, kaj naj bi pisal ali pripovedoval, risal ali sicer ustvarjal. Poglej eno izmed njih — Marijo Bartl iz Zagorice! Od leta 1941 dalje je bila pri Zagorčanu javka. Vsa družina je de-

Zdravica maršala Tita

Na čast maršala Tita in ostalih gostov je bilo v hotelu »Toplice« prirejeno slavnostno kosilo. Udeležili so se ga bivši borci slovenskih brigad in ostali zastopniki množičnih organizacij ter javni in kulturni delavci. Ob tej priliki je delegacija starih partizanov in aktivistov Dolenjske izročila maršalu Titu kip partizanke in album slik Novega mesta.

Med kosilom sta maršalu Titu nazdravila predsednik vlade LR Slovenije Miha Marinko in narodna heroja Albina Hočevar in polkovnik Jaka Rojšek.

Maršal Tito se je zahvalil za darila in zdravice ter dejal: »Danes sem bil zares pod močnim vtisom vsega, kar sem videl. Ljudstvo v Sloveniji zelo ceni in ne pozabi tako lahko svoje preteklosti, to pa izraža v raznih manifestacijah. Toda tako veličastnega prizora, tako veličastne množice ljudi v Sloveniji, ki je majhna po številu prebivalcev, nisem pričakoval.

Ko sem gledal današnje proslavo, mi je prihajalo mnogo raznih misli in bil sem ganjen od radosti, ko sem videl, da kolektivna zavest, socialistična zavest vseh naših ljudi prežema čedalje širše in širše množice, kar se izraža v tem, da prehajajo ljudje deset in sto kilometrov, da bi dali duška svojemu navdušenju, da bi povedali svoje misli in se spomnili preteklosti, ki so jo preživeli.

Vem, da je pri nas mnogo težav. Ljudje, ki delajo in grade, ne morejo vedno s pesmijo delati. Pridejo tudi znoj, napor in težave. Vse to pa delamo zaradi enega veličastnega smotra, zaradi zgraditve lepše prihodnosti.

Lahko vam povem, da sem redkokdaj, morda celo nikoli, videl takšno zborovanje, kot je bilo današnje. Povsod, kjerkoli potujem, srečujem iste izraze navdušenja in to ustvarja pri nas odločnost in voljo, da hočemo nadaljevati po naši poti, pa naj bo kakoli. V našem dnevnem delu je seveda dosti velikih muk in težav. Pri tem delu najbolj čutimo tisto, kar je ne-

pravilno, kar nas ovira, da bi napredovali, pa malo pozitivnega. Ko pridem na take proslave, sem srečen in zadovoljen, ker vidim tudi tisto, kar je pozitivno. To pozitivno je izraz na obrazih ljudi, izraz navdušenja. Naši ljudje se zavedajo svojih težav in uspehov.

Se ena stvar ni ugaša, ker vidim, da naši ljudje v velikanski večini niso megalomani, ne pretiravajo. Če to govorimo, delamo zato, da bi pojevali iz koreninili. Skromnost in zavest o svojih uspehih in težavah ter nalogah morajo biti vrlina državljana socialistične države.

Nato je maršal Tito poudaril, da je napravila Slovenija velikanski korak naprej zaradi naporov svojih delovnih ljudi in da mora pomagati zaostalejšim republikam, na primer Bosni in Hercegovini in Makedoniji, da bodo organizirale in tehnično vodile industrializacijo. Dejal je, da priznavajo ta napredek tudi vsi inozemci, ki prihajajo v našo državo in da je vzrok za to v preteklosti, v kadrih, ki jih ima ta republika in v delavskem razredu, ki je tu relativno najštevilnejši.

»Če zahtevamo,« je dejal dalje maršal Tito, »da gredo ljudje iz Slovenije v druge republike, ne delamo tega zato, da bi tam ljudje omedlevali od dela, pač pa zato, da bi bili učitelji in pomagali pri vzgoji kadrov in delavcev. Slovenija nam mnogo pomaga, da lažje obvladujemo tehnično zaostalost.«

Nato je maršal Tito poudaril, da se dajo naši dosežki uspehi pojasniti samo z lastnostmi naših ljudi, katere tuji najbolj občudujejo, in da smo lahko ponosni na lastnosti naših ljudi.

»Dvigam čašo na razvoj in srečo slovenskega naroda, za razvoj in srečo vseh naših republik, za delovne ljudi Slovenije, ki dajejo velike napore za izpolnitev nalog, ki smo jim jih naložili.

Naj živi ljudska republika Slovenija!«, je končal svojo zdravico maršal Tito.

lala za partizane, kazala poti, jih presušila, kadar so prišli mokri, jih umila, zašila, nahranila in prenočila — bila jim je pravi dom. On je bil odbornik v Kartaljevem in član rajonskega odbora; zato so ga belci leta 1944 ustrelili. Četrty otrok se je Mariji rodil po moževi smrti. Sama je ostala s svojimi skrbmi, delom in malimi otročki. Pa ni klonila, ni pozabila na delo, ki ga je začel mož in v katerega so jo upejali aktivisti. Prišla je na Frato, na svoj prajnik!

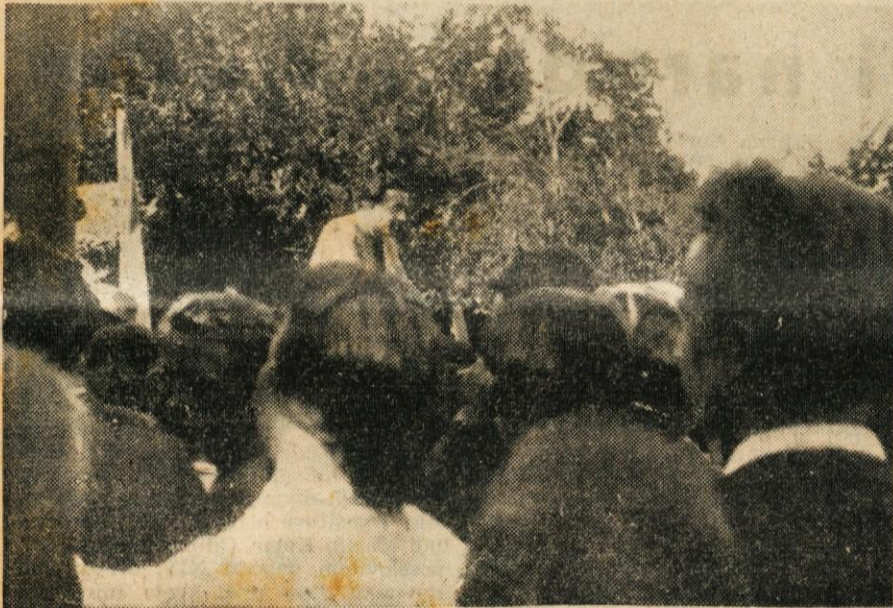
Ves dan sem hodil med ljudmi — a ves dan ni bilo konec pozdravljanja in srečavanj. Vedno znova so si segali ljudje v roke in se objemali. Takega zbora na Frati še nikdar ni bilo!

— Koliko nas je! Kje se je vse to ljudstvo vzelo? Pa še kar hodijo iz vseh strani! Tako so se čudili ljudje. Srovinova mati z Grčvrha je kar postavila Rupenovi Mori:

»Palčka mi morate pokazati! Hčerka mu je vedno rekla: Palček, ti moj ljubi partizanček! Slišala sem, da je danes tudi na Frati, pa ga, škrate, sima ne morem najti!«

— Si videl Miho in Janeza? Pa tega in onega? Je prišel France? Vpraševanja ni ne konca ne kraja.

Godba Ljudske milice iz Ljubljane je začela po tretji uri igrati pred kočo. Množice, dotlej tako razigrane po vsem prostranem travniku in bližnjih posekah, so se začele zgrinjati k slavnostno okrašenemu prostoru. Še in še je bilo treba zaigrati, predno so se zbrali vsi. Tone Pirce, predsednik okrajnega odbora Zveze borcev, je začel slavnostni del sobotnega praznika na Frati. Nada-ljeval ga je Zan More, ki je pred tisočimi in tisočimi še enkrat nanizal zgodovino nepozabne partizanske in partijske postojanke na Frati. Od tu se je leta 1941 in 1942 razplamteval upor proti fašistom in domačim zajedalcem, od tu, s Frate, je Partija organizirala načrten upor proti prokletim okupatorjem in njegovim pomagačem, od tu, z naše Frate, se je začel vseljudski upor Dolenjske, ki se je končal z zmago nad fašističnimi nasilniki in nam prinesel svobodo. Zato bo Frata živela v naših srcih poslej še bolj kot je doslej. Postane naj ena najbolj priljubljenih izletnih točk našega ljudstva. Tu se bomo srečavali — kakor smo se tokrat ob velikem Dnevu slovenskih brigad.

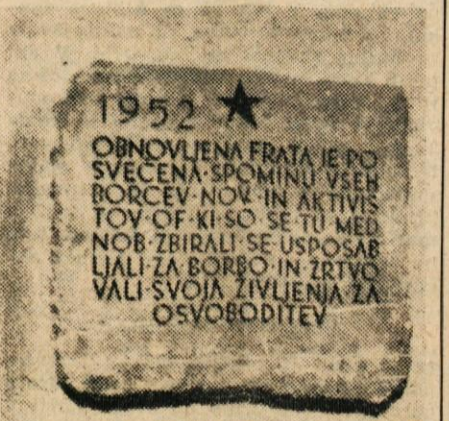
Z otvoritvene proslave na Frati — govori tovariš Zan More

»Lepo je tukajle, med starimi partizani...« (sedi Jože Udovč, v sredi Adi Osterc, na desni stoji Povšetov oče iz Podboršta)

Mogočna četa z Dvora je prikorakala na Frato

Spominska plošča na obnovljenem partizanskem domu

Francček Saje na košenici pod Frato

Stari partizani na Frati — Adi Osterc, Mara Rupena in tov. Slapšak (z očali)

V prijetnih pogovorih znancev in prijateljev je čas hitro potekal

GOVOR MARŠALA TITA

(Nadaljevanje s 2. strani)

To skupnost oslabila in laže dosegla svoje smotre. Ne, oni nečejo slišati o tem. Enkrat sem že povedal in sedaj ponavljam: Lahko sodelujemo z Italijo in treba je sodelovati, ker je to koristno za Italijo kakor za nas. Hočemo, da se ta stvar poleže in da bi delali za druge stvari, to se bo že pozneje rešilo. Morda se bodo na njihovi strani pozneje razumneje lotili te zadeve, ker se ta stvar pri njih napihuje vsak dan čedalje bolj, da bi nekega dne lahko pri njih zaradi tega prišlo do eksplozije. To pa je škodljivo. Ne smemo podgizati sovražstva ene države proti drugi. Mi cenimo italijanski narod, ker vemo, s kakšnimi težavami se bori. Želimo z njim živeti v miru, ker je vedno laže živeti v miru, kakor pa se vojskovati. Tega nečemo. Nečemo proti nikomur dvigniti puške razen proti tistem, ki bi hotel vkorakati v našo državo. Ponovno pravim: Tu je naša roka. Če ne moremo takoj rešiti tega vprašanja, želimo sodelovati v drugih vprašanjih, o njem pa bomo govorili pozneje.

Končno smo mi dali že dva predloga, sedaj pa predlagajte kaj še vi. Tripartitna deklaracija ni noben predlog, sprejeta je bila v času volitev, ko je bilo treba pridobiti glasove, takrat, ko smo se mi spoprijeli z Rusi. Sploh je naša nesreča v tem, da obstaja ta deklaracija, ki ovira pravilno rešitev tega vprašanja. Mi Jugoslovani ne napihujemo vprašanja Trsta, temveč odgovarjamo samo na propagando in klevete, ki si jih tam izmišljajo.

Glejte tovariši in tovarišice, kaj pišejo njihovi časopisi. V teh je vse polno raznih žalitev in klevet. Danes je prišlo na primer že do tega, da pišejo, da bi bilo treba spraviti pomoč, ki nam jo obljublja Zahod, v zvezo z vprašanjem Trsta. »Ali hočete pomoč, ali je nečete? Če vam je do pomoči, odpočite se Trstu, če pa tega nečete, ne boste prejeli pomoči.« Tako piše italijanski tisk. Neki pisec je napisal v »Momento Sera« celo tole: »Sedaj morajo vzeti zahodne sile v eno roko palico, v drugo pa kruh, hočeš kruh ali palico?« Tu lahko povem, da niso prejemali jugoslovanski narodi nikoli od nikogar hrane pod grožnjo palice in da je pod takimi pogoji tudi nikoli ne bodo od nikogar sprejemali. (Dolgotrajno pritrdjevanje in vzkljanje: Tito — partija!) Naše ljudstvo je preveč ponosno, da bi to sprejelo.

Predsednik italijanske vlade gospod De Gasperi se čuti strašno užaljenega, ker sem v Splitu rekel, da imajo nekatere ljudje onstran morja na drugi obali stara misljenja; s to izjavo — ko sem govoril pred našo vojnico mornarice — sem baje razžalil Italijo. Rekel sem: »Za nekatere ljudi na drugi obali« in sedaj ti naenkrat pride De Gasperi kot prvi izmed teh »neklih« ljudi. Kaj morem za to, če ga je to zadelo? Hotel sem samo opozoriti na take pisane, kakršni so pri skoraj vsakem listu v Italiji. S tem nisem imel namena razžaliti italijanskega naroda in ga dejansko tudi z ničemer nisem razžalil, kakor tudi Italije ne. Toda pravico imam govoriti na osnovi izkušenj in kar koli sem rekel, sem povedal na tej osnovi. V naši domovini so zidovi še črni, nad

hišami še ni streh, grobovi so še sveži, naše matere so še vedno oblečene v črno, — mar nimam pravice govoriti? Ali lahko verjamem temu, kar pišete in govorite? V Splitu je Tito govoril o mejah, da jih bo branil vsako ped, toda te meje so zajamčene z mirovno pogodbo. V redu, vse to je lepo, toda mi smo imeli že več mirovnih pogodb, vendar ni papir nikoli odbranil naših meja, temveč je vedno morala spregovoriti puška.

Po vsem sodeč gospod De Gasperi ne bere nobenega italijanskega časopisa, kakor da se vse to njega ne tiče. Nič ne ve, strašno je sentimentalni in fin v svojih izrazih, govori baje z nami v zelo vljudnem jeziku, mi pa tako nervozno in surovo. Pri tem pa ne more niti ne sme biti surov. On in vsi bi morali biti še posebno vljudni, da bi poravnali vse tiste grobosti, ki so jih zagrešili v letih okupacije.

Gospod De Gasperi govori o tem, kako so naše meje zajamčene z mirovno pogodbo. »Corriere della Sera« pa piše naslednje: »Če smo sedaj odkrili privrženci Atlantskega pakta, obljublamo, da bomo še bolj odkriti in temu paktu privrženi tistega dne, ko bo na obalah Istre spet zaplapolala italijanska zastava.« Lepa reč! Gospod De Gasperi tega ni prebral, jaz pa sem to prebral in zato sem tam tudi tako govoril in tako govorim tudi tukaj. (Dolgotrajno ploskanje.)

Tovariši in tovarišice! Mi smo šli skozi presurovo šolo, da bi nas nekdo lahko vlekkel za nos. To ni več mogoče. Prav dobro vemo, kdo govori v Italiji resnico in kakšni so njihovi nameni. Vsi od informatorjev, ki se še vedno imenujejo komunisti, pa do skrajnih reakcionarnih elementov in fašistov imajo stare pojme o Jugoslaviji: prodiranje na Balkan, ponovna priključitev naših obal. To spoznate lahko dan za dnem iz njihovega tiska ob raznih prilikah in iz govorov. Ali ima tedaj De Gasperi pravico govoriti o tem, da sem bil surov, ko sem dejal, da ne bomo nikomur dovolili vtikati se v naš socialistični vrt?

Tako je s temi stvarmi in nič drugega. Mi želimo imeti z Italijo dobre sosedne odnose, vendar dobre odnose na poštene osnovi, odnose, ki bodo temeljili na načelih enakopravnosti in ne v škodo interesov niti naše niti njihove države. Takih odnosov si želimo. To sem vam hotel, tovariši in tovarišice, povedati o vprašanju Trsta, kajti Trst danes ni samo vprašanje Slovenije, temveč vse naše socialistične skupnosti, vseh naših narodov. Naši narodi so preveč žrtvovali in dali, da bi mogli še kaj žrtvovati in dati. Če ima kdo pravico govoriti o žrtvah, tedaj imamo to pravico mi. Nikoli ne bodo nadomestili tega, kar so nam prizadejali v treh letih divljanja v naši državi, ne morejo nam tudi povrniti mrtvih, obešenih in postreljenih, ne morejo nam niti ne želijo popraviti materialne škode, ki so nam jo tukaj prizadejali. To sem vam hotel povedati danes na tem zboru. (Ploskanje.)

Tovariši in tovarišice! Povedal sem vam nekaj malega o naših težavah. Nam, ki se s tem pečamo, se ni lahko bosti z vsem tem. Ko vas takole gle-

dam, vas vse, ki ste tukaj, 250.000 ljudi, ki ste ena sama misel in ena volja, tedaj so vse te stvari za nas malenkostne. Mi lahko vztrajamo in zmagujemo tudi na diplomatskem polju, ker imamo v rokah pravično stvar. Za nami je 16-milijonski narod kakor stena in to nam daje moralno moč, da povemo vsakomur, kar mislimo. (Dolgotrajno pritrdjevanje.)

Tovariši in tovarišice! Svet danes že pozna našo državo, spoznal je duha, ki preveča naše ljudi, pozna misel naših ljudi, ve, da je to ponosen narod, da je ta narod strašno trpel, da je prenesel nadčloveške napore. Danes imamo mnogo prijateljev v svetu. Prizadevali si bomo, da teh prijateljev nikoli ne izgubimo. Sodelovali bomo z vsakomur, ki misli pošteno, in to, da bi ohranili mir in mirno sodelovanje. Na strani tistih smo, ki so proti novim vojniam, proti napadu in napadalcem. Mi smo na strani naprednega človeštva in ne glede na težave vam povem: Dokler bo prevečal naše narode duh, kakor jih preveča danes, — in jaz verjamem, da temu ne bo konca, — ga ne bo zlomila nobena sila.

Tovariši in tovarišice! S tega mesta vas toplo pozdravljam in želim iz srca delovnim ljudem Slovenije, ki so premagali velike napore in dosegli odlične rezultate, da bi vztrajali pri graditvi socializma v svoji domovini in prispevali tako svoj delež skupnosti, da bi zaplapolala zastava socializma nekega dne v vsem svojem sijaju na tej veličastni zgradbi, ki se imenuje nova Federativna ljudska republika Jugoslavija. (Navdušeno vzkljanje in pritrdjevanje.)

Naj živi ljudska republika Slovenija! Naj živi Federativna ljudska republika Jugoslavija!

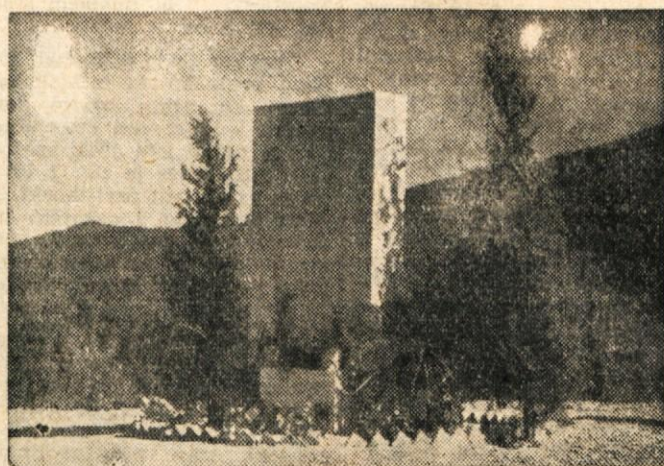
Po govoru maršala Tita, ki so ga množice sprejele z dolgotrajnim ploskanjem, so zapeli združeni pevski zbori ob spremljavi godbe nekaj partizanskih pesmi, petorica malih pionirk pa je obstopila maršala Tita in mu prinesla pozdrav slovenskih pionirjev ter lep šopek rdečih nageljčkov, enega pa mu je mala pionirka iz Novega mesta pripela na bluzo. Maršal Tito se je malim zahvalil in jim povedal nekaj vzpodbudnih besed.

»Večnemu spominu na slavne dni revolucije«

Kot uvod v velike slavnosti ob 10. obletnici slovenskih brigad na Frati in v Toplicah so v soboto 13. septembra odkrili spominsko ploščo v Starem logu pri Kočevju, kjer se je leta 1942 prvič zbrala Tomšičeva brigada.

Slovesnost je začel komandant I. bataljona Tomšičeve brigade Stane Bizjak-Kosta. Iskreno je pozdravil navzoče borce Tomšičeve brigade, njenega ko-

opisal zmagovito pot slavne Tomšičeve brigade, ki je prav s tega kraja krenila v boje in zmage in katere preživeli borci slavijo te dni 10-letnico njene ustanovitve. »Čuvajte ta spomenik, ki naj še pozne rodove spominja na zmagovite pohode Tomšičeve brigade!« je dejal, ko je izročil ploščo v varstvo predsedniku mestnega ljudskega odbora Kočevje.

Spomenik v Starem logu pri Kočevju

V ploščo je vklesan napis:

To ped slovenske zemlje, na kateri so se 16. VII. 1942 na poziv svoje Partije zbrali proletarci-partizani iz raznih slovenskih odredov v prvo proletarsko brigado Toneta Tomšiča, posveča slovensko ljudstvo večnemu spominu na tiste slavne dni svoje revolucije, ko so začeli slovenski partizani pod vodstvom Centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije v ognju italijanske ofenzive uresničevati zamisel tovariša Tita: ustvariti iz partizanskih odredov redno jugoslovansko armado.

Naši novi narodni heroji

UKAZ O IMENOVANJU NOVIH NARODNIH HEROJEV

Prezidij Ljudske skupščine FLRJ je izdal ukaz, s katerim se za brezprimeren heroizem v boju proti ljudskim sovražnikom in dokazano junaštvo ter zasluge med narodnoosvobodilno borbo od 1941 do 1945 odlikujejo z redom narodnega heroja:

Bojan Polak-Stjenka, polkovnik JLA, Franc Rojšek-Jaka, polkovnik JLA, Albina Mali-Hočevar, Franc Avbelj-Lojko, Jože Kadunc-Ibar, Alojz Popek-Vandek in Martin Kotar.

Objavljamo kratke življenjepisne treh narodnih herojev, ki jih tudi ljudstvo Dolenjske pozna in se jih s ponosom spominja.

ALBINA MALI-HOČEVAR

se je rodila 12. septembra 1925 na Vinici. V partizane je vstopila julija 1942, ko še ni dopolnila 17 let starosti. Zelo se je izkazala v roški ofenzivi, ko je rešila skupno 16 tovarišev. Kasneje je bila bolničarka v Tomšičevi brigadi in je bila ena izmed najvestnejših in najskrbnejših bolničark. Izkoristila je vsako priliko, da se je z izredno hrabrostjo tudi sama udeležila bojev. Pod najtežjimi pogoji je iz borb odnašala tudi po 10 ranjenecv in je bila mnogokrat pohvaljena. V borbah je Albina skakala od borcev do borcev, jih navduševala za borbo, skrbela za zveze itd. V eni takih borb je bila težko ranjena. Mina ji je razgrnila obraz in hudo poškodovala po vsem telesu. Skupno je imela 35 ran. Kljub temu ni hotela mirovati, temveč je stalno in kjerkoli je mogla sodelovala v borbah. Je 50% invalid, kljub temu temu pa vestna in skrbna mati in gospodinja in zelo delavna tudi na političnem področju kot članica občinskega komiteja KPS.

JOŽE KADUNC-IBAR

se je rodil 27. aprila 1925 v Dobrem polju. Najprej se je boril v II. grupi odredov, kasneje pa do svoje smrti v Gubčevi brigadi. Bil je najboljši mitraljezec v vseh partizanskih enitvah

na Dolenjskem. Sprejeti ni hotel nobene vodilne funkcije, ker je bil v svoj mitraljez naravnost zaljubljen. Bil je mojster svojega orožja in eden najhrabrejših borcev Gubčeve brigade. Udeležil se je vseh borb na Dolenjskem in v njih pokazal brezprimerno junaštvo. Med nemško ofenzivo na Gorjancih je z mitraljezom prvi jurišal na Nemce in odločno pripomogel, da so bili Nemci pregnani. Nekaj dni, preden je padel, je bil imenovan za pomočnika komandanta bataljona in je tudi v tej funkciji v odločilnih trenutkih sam zagrabil mitraljez. V borbah je bil devetkrat ranjen, vedno pa je iz bolnišnice ušel s še nezacelejenimi ranami in se vrnil v borbo. Padel je v bližini Grosuplja 20. marca 1944.

MARTIN KOTAR

se je rodil 19. julija 1922 pri Sentjerneju. V partizane je prišel v začetku leta 1942; sodeloval je v Gorjanskem bataljonu in Belokranjskem odredu, nato pa v Tomšičevi brigadi. V tej brigadi je vršil razne funkcije in je ka-

sneje zaradi izrednega junaštva, priljubljenosti in sposobnosti postal komandant bataljona. V nešteti bojih je bil Kotar čudovito drzen in hraber, okraji pa tudi preračunljiv in je pazil, da so bile izgube v njegovi enoti čim manjše. Med borci je bil silno priljubljen zaradi legendarnega junaštva, pa tudi zato, ker ga je odlikovala topla vedrina in humor, tako da je v najtežjih borbah spreminjal divje juriše svoje enote v borbeno pesem. Po Tomšičevi in ostalih brigadah so o Kotarju krožile vedre anekdote, ki so na svoj način podžigale borce k še večji hrabrosti. V mnogih ohranjenih poročilih Staba XIV. divizije je med prvimi junaki Tomšičeve brigade redno naveden tudi Martin Kotar. Odlikoval se je tudi na slovitom pohodu XIV. divizije na Stajersko. Dan pred svojo smrtjo je dobil sporočilo, da je napredoval v čin kapetana. To ga je zelo vzradostilo in naslednji dan je v borbah z Nemci vzel v roke mitraljez ter z njim stoje streljal na napadajoče Nemce. Tako je Kotar v tej borbi tudi padel.

Svetli vzori — kažipot dolenjski mladini

Bojana Krajgerja, ki so darovali domovini svoja življenja zato, da ljudstvo živi; njihovi vzgledi bodo svetla kažipot mlademu rodu, kako je treba ljubiti svobodo in svoj narod.

Prerez življenja gimnazijske mladine v letih pred zadnjo svetovno vojno je podal nato bivši dijak Peter Ivanetič, študent Tehniške visoke šole. V skrbno sestavljenem pregledu udeleževanja mladine na novomeški gimnaziji je posebej podkreplil znano resnico o priljubljenosti naprednih idej, ki so po zaslugi Partije in SKOJ-a v nedavni preteklosti vzgajale in vodile dijstvo Novega mesta, kamor so prihajali zavedni mladinci in mladinke iz Bele krajine, trebanjskega področja in ostale bližnje in daljne okolice središča Dolenjske. Partija je že pred izbratom vojne pripravila novomeško mladino za boj proti fašizmu — in ko so Italijani zasedli Novo mesto, je vsak ljudski upor dobil v vrstah mladih trdno in pomembno zaslombo. O tem govori tudi visoka številka žrtev, ki jih je borba za svobodo terjala samo od te šole. Zaman se je naprezala združena reakcija v mestu in na gimnaziji, da bi zavrla tok zgodovine in mladino odvrnila od njenih svetlih ciljev — prispevek mladine novomeške gimnazije je bil v vseh letih NOV nadvse časten. — Z vzklkom »Slava!« so zbrani počastili spomin žrtv.

Svojih nekdanjih učencev in stanovskega tovariša, profesorja Bojana Krajgerja, se je nato z izredno lepimi, globoko čustvenimi besedami spomnil ob odkriti marmornati plošči profesor Viktor Fabjan, ki je v imenu šole prevzel ploščo v varstvo. Djak Jože Perpar je za njim v imenu mladine obljubil, da bodo dragocene žrtve nekdanjih gojencev zavoda svetel vzor, kako je treba delati za narod, ljubiti domovino in biti v življenju pripravljeni darovati zanj in svoj narod vse. Pozdravne besede je izpregovoril nato tudi zastopnik republiškega sveta za kulturo in prosveto, nakar je pionirski pevski zbor pod vodstvom tov. Kastelčeve zapel Kozinovo »Našo zemljo«, moški zbor SKUD »Dušan Jereb« pa Simundinovo »Žrtvam« in Pahorjevo »Prečuden svet je v grapi črni«. Medtem so zastopniki MO Zveze, borci, AFŽ, mladinske organizacije, Okr. odbora OF, sveta za kulturo in prosveto pri OLO in drugi položili pred spominsko ploščo vence, starši nekdanjih padlih borcev-dijakov pa šopek cvetja. Marsikatero oko se je v ganotju s solzami zazrl v vklesano imena, ki bodo za vedno govorila o veliki, vzorni ljubezni 55 mladih ljudi — padlih za svobodo.

Mladini novomeške gimnazije, ki bo od sedaj vsak dan hitela mimo spomenika v svojem zavodu, pa bodo imena treh narodnih herojev — Jožeta Slaka, Janka Starine in Vinka Paderšiča — in ostalih borcev-junakov vsak dan klicala iz rožnatega marmornja: Učite se — bodite pripravljeni na življenje — ljubite svobodo nadvse na svetu — gradite ponosni in srečni boljši svet!

„Tako lepo še ni bilo Novo mesto nikdar urejeno!“

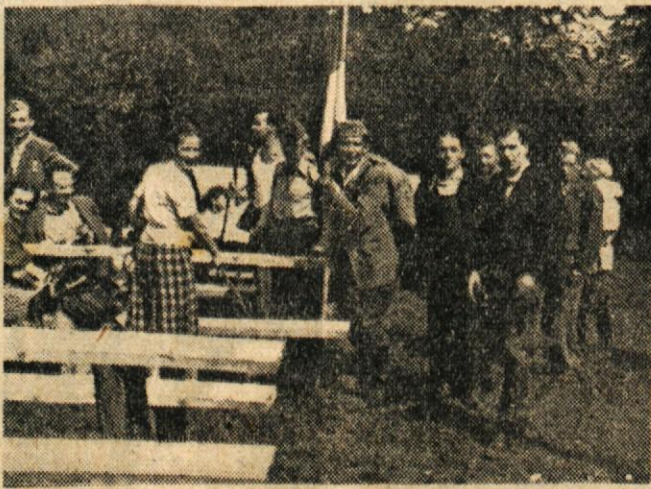
Novo mesto se je več mesecev pripravljalo na dostojen sprejem gostov ob praznovanju desete obletnice prvih slovenskih partizanskih brigad. Pa ne samo pripravljalo za to slavnost — s polnim zaletom so se Novomeščani lotili dela na temeljiti ureditvi mesta. Sklep Glavnega odbora Zveze borcev Slovenije, da bo proslava prav tu na Dolenjskem, je dal prizadevnosti ljudskega odbora mestne občine, turističnega društva in podjetjem ter vsem meščanom le še večji zagon. Vsa dela so se pospešila tako, da je bilo do Dneva slovenskih brigad res ogromno narejenega.

Teden pred proslavo je bil za Novo mesto teden proslav in mrzličnega čiščenja ter krasitve. Ves teden so se vrstile kulturne prireditve, ki so se začele v nedeljo 7. septembra z odkritjem spomenika v Zabji vasi. Hkrati se je pričelo tiho, a toliko bolj zagrizeno tekmovanje med tereni, ulicami, podjetji in posamezniki, kdo bo bolj okrasil hišo, stavbo, lokal, okna, kdo se bo bolj postavil za ta veliki praznik. »Tako lepo še ni bilo Novo mesto urejeno in okrašeno!« je pripomnil starejši možakar na Glavnem trgu, občudujoč lepe izlozbe, cvetje na oknih in zastave, ki so plapolale raz streh. Možakarjeva pripomba je bila resnična. V Novem mestu ni bilo stavbe niti v najbolj zakotni ulici, ki ne bi bila okrašena, kjer ne bi pred praznikom lepo očistili okrog hiše, pomili okna in sploh storili vse, da je mesto res imelo svečano lice. Izjema so bili le prostori Centra predvojaške vzgoje na Ljubljanski cesti, kjer navzile opominu niti oken niso imeli. Posebno okusno in smiselno so bile urejene izlozbe trgovskih in drugih podjetij. Priznati je treba, da so pokazali izlozbeni aranžjerji res veliko smisla in iznajdljivosti pri ureditvi izlozb. Težko je reči, katera izlozba je bila lepša. Od smiselno lepo urejene izlozbe trgovine kmetijske zadruge na-

sproti doma JLA, mimo vedno lepe v drogeriji, pa izlozbo trgovskega podjetja »Izbira«, »Železnine«, trgovskega podjetja »Rog« in drugih, povsod so se ustavljali ljudje in občudovali spretnost urejevalcev izlozb, da dajo pravi pomen partizanskemu slavlju ob zgodovinski obletnici. Pred razkošno in lepo izlozbo tekstilne in galanterijske trgovine trg. podjetja »Rog« se je vsakdo ustavil. Pred izlozbo istega podjetja na vходу v Dilančovo ulico se je vsak partizan spomnil na leto 1942, ko je videl v izlozbi nepogrešljivi partizanski nahrbtnik, porcijo, žlico, puško in drugo opremo. Umetniško urejena izlozba trgovine »Izbira« v bivši Smalčevi hiši je bila nadvse lepa in posrečena, prav tako izlozba »Železnine« v bivšem Pauzarjevem lokalu poleg kavarne. Skratka, vsi so se potrudili in ne zastonj, mestu so dali res lepo podobo, posebno zvečer ob razsvetljavi.

V soboto zjutraj so bili Novomeščani navsezgodaj po koncu. Prvi gosti so prišli že v petek zvečer in zjutraj je bilo treba odriniti na Frato in v druge centre okrog Dolenjskih Toplic. Veliko število Novomeščanov je bilo namreč zaposleno pri pripravih in postrežbi, zato je bilo v soboto večina trgovskih lokalov v Novem mestu zaprtih. Na Glavnem trgu so že v ranih urah stali številni avtomobili, ki so potem prepeljali opremo in ljudi na določena mesta. Dobro razporeženje je podžigalo nad vse krasno jutro, ki je bilo po več deževnih dneh in razumljivo tudi zaradi praznika toliko bolj zaželeno, zvočniki po mestu pa so prav tako že zarana igrali vesele in poskočne partizanske melodije. Tu in tam je bilo še videti kakšno gospodinjico, ki je strokovnjaško ogledovala okna in hišo, če je res vse v redu očisto, in še morda zbrisala kakšen prah, sicer pa je bila okrasitev zaključena že v petek. Prav sedaj pri tej krasitvi stavb pa se je videlo, kako lahko je okrasiti hišo, če imaš rože v lončkih. Kar pa je še posebej treba omeniti, je to, da je taka okrasitev trajna.

Za ta praznik je Novo mesto dobilo še drugo pomembno novost. Ulice in ceste so dobile nova imena. Hišnih tablic sicer še ni, je pa na vходу vsake ulice ali na začetku ceste napisna plošča z novim imenom.

Prihod članov ZB iz Mokronoga

V VSAKO HISO
DOLENJSKI LIST!

Za naše gospodarje

Čiščenje in razkuževanje semen

Pričenja se jesenska setev. Od same setve, kdaj, kako in kaj bomo sejali, je odvisen tudi uspeh v prihodnjem letu. Glede važnosti uporabe priznanega semena je bil že objavljen krajši članek. Zelo važen ukrep za dober pridelek je brezdvomno uporaba očiščenega in razkuženega semena.

Čiščenje semena je nujno potrebno zlasti letos, ker je bil marsikje pridelek zaradi suše slab. Ni potrebno poučevati, da bo rastlina čvrsta, če bomo rabili zdravo seme. Seme čistimo na čistilnih strojih. Kmetijska šola Grm, ostala državna posestva in kmetijske zadruge imajo dovolj čistilnih strojev. Marsikdo, ki ima slabo seme, ga lahko očisti. Očiščenega semena potrebujemo 10—20 % manj, kakor če sejemo neočiščeno seme. Na ta način lahko prihranimo vagonne količine žita, nujno potrebne za prehrano.

Razkuževanje semen je še vse premalo v navadi. Kmetovalcem je znano, da žitne sneti vsako leto povzročijo velikansko škodo. Niso redki primeri, da je izguba na zrnju zaradi te bolezni tudi 20—30 %.

Sneti imamo dve vrsti: sneti s kalčkovko okužbo in sneti s cvetno okužbo. Pri snetih s kalčkovko okužbo so povzročitelji snetivosti trosi na zrnju ali v plevah (pri ovsu). Nasprotno imajo sneti s cvetno okužbo trose v notranjosti zrna. To razliko moramo poznati, ker je trose na površini zrna lahko zatirali, dočim je uničenje trosov v notranjosti mogoče le z višjo temperaturo.

Z razkuževanjem uničimo povzročitelje snetljivosti pri sledečih žitih:

1. Na pšenici pšenično trdo snet (smrdljivo). Pri tej vrsti sneti ostane klas cel, zrnje je zamazanostivo. Zrna so polna črne vlažne snovi, okrnjeni klasi stoje bolj pokoncu.

2. Na ječmenu trdo ali pokrito snet. Je pri nas zelo razširjena in uniči večkrat tudi do 50 % klasov. Snet uniči zrnjo z lupino vred, pleve ostanejo cele.

3. Pri ovsu ovseno prašasto snet in ovseno pokrito snet, ki uničita cela zrna in tudi pleve, črnorjav prah visi na latih.

4. Pri rži rženo bilno snet, ki napada največkrat samo bil; lati ostanejo kratki, klasja običajno ni.

Sredstva za zatiranje navedenih sneti so suha in mokra razkužila. V prodaji so pri nas v glavnem živosrebrni pripravki pod imenom cerasan, agrosan, agralon. Cena je 98 dinarjev za kilogram, sredstva ima na zalogi Kmetijski magazin v Ljubljani, kjer jih splošne kmetijske zadruge lahko naročijo.

To skupino sneti zatiramo z zapraševanjem. Najbolje je, da seme razkužimo v ta namen pripravljenem sodu ali bobnu. Razkužilo se mora prijeti po površini zrna. Običajno ga rabimo za 100 kg semen pri pšenici in rži 200 g, pri ječmenu 250 g, pri ovsu 300—350 g. Navodila o uporabi so priložena. Opozorjamo, da so razkužila strupena in je dobro, da se pri delu pokrije obraz z navlaženim robcem. Če nimamo na razpolago za razkuževanje bobna, si pomagamo tako, da seme žita dobro premešamo z lopato. Suha razkužila prično delovati v zemlji, ko pride seme v dotiko z vlago. Uporabo bakrenega karbonata ali razkuževanja z modro galico

ne priporočamo. Neuspešno je tudi razkuževanje z živim apnom.

Z razkuževanjem semena zatiramo tudi ječmenovo, koruzno in ovseno prago in snežno plesen na pšenici in rži.

Ječmenova praga je pri nas močno razširjena. Bolezni ni težko spoznati, ker imajo rastline vzporedne rjave proge na listju, spodnji listi pa odmirajo. Zrna v takih klasih se ne tvorijo. Snežno plesen opazimo po dolgi zasneženosti zimi v obliki praznih mest, kjer imajo še preživle rastline rožnato ali belkasto prevleko, ki na soncu izgine.

V drugo skupino sneti, ki jih z zapraševanjem ne uničimo, spadata prašasta snet in ječmenova gola snet. Za razliko od trdih sneti pšenice in ječmena se celi napadeni klasi spremene v črnorjav prah in od celih klasov ostanejo le gola klasna vretena. Okužba je pri teh vrstah sneti v notranjosti zrna in je zato zapraševanje brez haka. Zatiranje obstoji v tem, da seme namakamo 4 ure v topli vodi 25—30 stopinj Celzija, nato pa 10 minut v vroči vodi 50—52 stopinj Celzija. To delo je vezano na določeno toploto vode in pri nižji toploti ne bo uspeha, če pa je voda preveč vroča, lahko uničimo kalivost.

O. v.

PRAVIČNE KAZNI za organizatorje, pobudnike in izvrševalce belogardističnih zločinov v Suhi krajini

V štiridnevni javni sodni razpravi pred senatom okrožnega sodišča v Novem mestu se je od 9. do 12. septembra 1952 zagovarjalo 19 obtožencev, idejnih pobudnikov in organizatorjev zloglasne bele garde v Suhi krajini, izvrševalcev številnih gnusnih zločinov nad civilnim prebivalstvom in partizani, zagrizenih sovražnikov ljudske oblasti in naše družbene ureditve. O glavnem pobudniku in duhovnem voditelju bele garde v Suhi krajini, žužemberškem dekanu Karlu Gnidovcu smo v našem listu že pred kratkim objavili daljši podlistek, v katerem smo seznanili bralce z desetletja trajajočimi zločini bivšega vsegačnega nasilnika. V eni izmed prihodnjih števil bomo objavili tudi podatke o zločinskem delovanju ostalih obtožencev, ki so poleg pobeglih in pogrešanih zločincev glavni krivci nestetih zločinov nad prebivalstvom Suhe krajine v letih NOV.

Obsojeni so bili:

KAREL GNIDOVEC, dekan iz Žužemberka, na smrt z ustrelitvijo, trajno izgubo državljskih pravic in zaplenbo premoženja.

JOSIP PODLIPNIK, župnik v Sela-Sumberku, na 12 let strogega zapor in tri leta izgube državljskih pravic.

FRANC GNIDOVEC, kmet iz Gor. Ajdovca, na smrt z ustrelitvijo in trajno izgubo državljskih pravic.

MIRKO STUPICA, čevljar iz Žužemberka, na smrt z ustrelitvijo in trajno izgubo državljskih pravic.

IVO SIMČIČ, strokovni učitelj, iz Žužemberka, na 15 let strogega zapor in 5 let izgube državljskih pravic.

JOŽE MIŠMAŠ, organist v Vidmu ob Kolpi, na 15 let strogega zapor in 5 let izgube državljskih pravic.

7. Okrajni odbor bo vsaj vsake tri mesece sklical okrajno posvetovanje žena.

8. Pripravile bodo tečaje za konzerviranje zelenjave in skušale za te tečaje pritegniti čim več žena.

9. Pridobile bodo čim več naročnikov za časopis »Naša vas« in napisale pet člankov.

10. Organizirale bodo žene, da bodo v čim večjem številu nabirale zdravilna zelišča in gozdne sadeže.

11. Zveza zadrugnic pri Okrajni zadrugi zvezi bo posredovala pri upravnih odborih zadrug, da bodo vse delegatke prisostvovala sejam upravnega odbora zadrug.

12. Okrajni odbor zveze zadrugnic se bo povezal z OLO glede zdravstvenih predavanj o tuberkulozi in po možnosti organiziral tudi potujoči kino po kmetijskih zadrugah.

13. Takoj bodo organizirale po drugih predavanjih o preprečevanju posledic suše, da bodo znale vse žene izkoristiti vse možnosti prehranjevanja živine.

Veliko vrednih in koristnih nalog so naše zadrugnice zajele v svoj tekmovalni načrt in vemo, da ga bodo tudi izpeljale ter tako s prizadevnim delom najlepše počastile veliki dogodek jugoslovanskih narodov — VI. kongres Komunistične partije Jugoslavije!

MIHA KOCJANCIC, kmečki sin iz Sel pri Ajdovcu, na eno leto in šest mesecev strogega zapor.

FRANC OZIMEK, bivši trgovec in lesni manipulant iz Sela-Sumberka, na 3 leta strogega zapor.

ANTON ZUPANČIČ, kmečki delavec iz Sela-Sumberka, na 3 leta strogega zapor.

IGNAC TRUNKELJ, kmet iz vasi Orlake pri Sela-Sumberku, na smrt z ustrelitvijo in trajno izgubo državljskih pravic.

JANEZ HOČEVAR, kmet iz Vrtače pri Sela-Sumberku, na 2 leti strogega zapor.

JANEZ KOCJANCIC, kmečki delavec iz Arševca pri Sela-Sumberku, na 3 leta strogega zapor.

FRANC ZALETELJ, tesar iz Repelj, na eno leto strogega zapor.

JANEZ BLATNIK, ključavničar iz Ljubljane, na 2 leti strogega zapor.

JOŽE RUTAR, kmečki sin iz Poljan pri Žužemberku, na 15 let strogega zapor in 3 leta izgubo državljskih pravic.

IGNAC BRADAC, kmet iz Malih Reberc pri Žužemberku, na 13 let strogega zapor in 3 leta izgubo državljskih pravic.

JOŽE STRUNA, kmečki delavec iz Malih Reberc pri Žužemberku, na 3 leta strogega zapor.

VINKO SEGA, kaplan iz Žužemberka, na 5 let strogega zapor in 4 leta izgubo državljskih pravic.

Henrik Zupančič, bivši trgovec iz Dolnjega Ajdovca, je bil oproščen.

OBVESTILA

OBVESTILO

Slovenija avto promet Novo mesto obvešča obiskovalce Zagrebškega velesejma, da izdaja za prevoz z rednim avtobusom v Zagreb povratne vozovnice po znižani ceni za skupno in za posamezne potnike. Na razpolago so tudi posebni avtobusi, ki odhajajo po želji potnikov.

Redni avtobus odhaja vsak dan iz Novega mesta ob 4.30 in ima prihod v Zagreb ob 7.45. Odhod iz Zagreba ob 16.30 — prihod v Novo mesto ob 19.45.

SAP Novo mesto — telefon 117

URADNA OBJAVA

Dne 28. julija 1952 je bilo najdeno v gozdu pri Mirni peč, okraj Novo mesto, žensko truplo v ženo močno razpadajočem stanju, brez dokumentov, zaradi česar ni bilo mogoče ugotoviti identitete.

Opis trupla: starost ca 25 do 30 let, višina 165 cm, srednje razvito, kostanjevih dolgih nazaj počesanih las, običeno v temno sivi kostim s svetlimi črtami. Krilo na zadrgo, pod vrhnjem krilom je imela še eno krilo, na zadrgo iz tankga sivga volnena blaga, bluzo roza barve z velikimi krem in zelenimi rožami in krogli, na prsih speta s požaloeno brošo, svilen kombinzo nedoločene barve, bele triko hlače in rdeče kopalko s tremi rdečimi progami v pasu. Obuto v bele kratke nogavice in črne dobro ohranjene čevlje. Na levi roki je bil najden zlat prstan z monogramom »G.M.«, na desni roki pa srebrni prstan z rdečim kamnom.

Pri truplu je bila najdena bela mreža z raznim ženskim perilom in sicer: svileni roza kombiniza, svileni spalna srajca roza barve z modrimi vezelnimi rožami, dvojne hlače, ene flori drap nogavice, ene nylon nogavice, pribor za čiščenje čevljev, dva komada mila in želeniška vozna karta za relacijo Karlovac—Mirna peč, izdana v Karlovcu od 1.—10. maja 1952.

Kotkoll bi lahko dal kakršnekoli podatke, ki bi pripomogli k identifikaciji trupla, naj javi to oddelku za notranje zadeve Novo mesto, ali pa najbližji postaji L.M. Prstani in vzorci oblike se hranijo na zgoraj navedenem oddelku.

Kino

KINO NOVO MESTO PREDVAJA:
Od 19. do 22. septembra: italijanski film »TEŽKA POT«.
Od 23. do 25. septembra: ameriški film »DEDINJA«.
Od 26. do 29. septembra: ameriški film »TRIJE MUSKETIRJI«.

KINO DOLENJSKE TOPLICE PREDVAJA:
20. in 21. septembra: angleški barvni film: »RDEČI ČEVELJČKI«.
24. in 25. septembra: angleški film: »LESENI KONJ«.

Oglasi

Cevljarji pomočniki, več gojzarskega šivnega dela, dobri takoj službo pri Mestni industriji čevljev Novo mesto. Več se polzve pri upravi podjetja — Mestna industrija čevljev, Novo mesto.

Godba JLA na slavnosti v Dolenjskih Toplicah

Šah sti ob prazniku brigad

V počastitev 10. obletnice ustanovitve prvih slovenskih brigad je pridelilo Šahovsko društvo Novo mesto v nedeljo 7. septembra velik mostveni braturnir, katerega se je udeležilo takorekter iz vse Slovenije skupno 22 mostov z nad 100 tekmovalci. Dolenjska je dala 6 mostov, Ljubljana 7, Gorenjska 5, Štajerska 3 in Primorska 1.

Prireditve je bila prvotno zamišljena na kopališču na Loku, kar bi ji dajalo resniški edinstveni okvir, kar pa se novomeški šahistom v marsičem vremena še niso zjasnila, se je morala vršiti v dvorani Doma JLA. Kljub tako velikemu številu igralcev in gledalcev v pretesnem prostoru, se je turnir lepo odvijal in uspel, zahvaljujoč vzornemu vodstvu tov. Kapusa, tajnika Slovenske šahovske zveze.

Zaradi velikega števila nastopajočih je bilo potrebno predtekovanje in so bila možna razdeljena na dve enakovredni skupini po 11 mostov. Vsako mostvo je nastopilo s 4 člani, dopustni sta bili 2 rezervi. Gong je donel vsakih 5 sekund in takrat je bilo pač treba vleči potezo, premišljeno ali nepremišljeno. Opaziti pa je bilo, da so večših zlasti nekateri »asi« razgi gong »preslišali« in si tako podaljšali življenjsko odpornost.

V prvi skupini so dosegla mostva sledeče uspehe: 1. Moko (Maribor) 34½ točke, 2. Krim I. 30½, 3. Zeleničar I. (Ljubljana) 26½, 4. Cinkarna (Celje) 22½, 5. ŠD Novo mesto 21. 6. Postojna 21 itd. V drugi skupini pa so se razvrstili: 1. Triglav (Lj.) 35½ točke, 2. LUSK (Lj.) 33, 3. Krim II. 29, 4. Domžale 26½, 5. ŠD »Stojan Puc« (N. m.) 18, 6. Trebnje 18 itd. V finale so prišla iz vsake skupine 4 mostova. Za plasman je pri enakem številu točk odločil medsebojni rezultat, oziroma uspeh napram prvoplasiranim.

V finalnem tekmovalcu, ki je bilo popoln, so dosegli: 1. Triglav 23 točk, 2. Krim I. 21½, 3. MOSO 15½, 4. LUSK 13, 5. Zeleničar I. 11, 6. Krim II. 11, 7. Domžale 11, 8. Cinkarna 6 točk. Za zmagovalno mostvo so nastopali mednarodni mojster Stojan Puc, mojst. kand. Vošnjak ter prvotekmovalci Šiške, Hočevar in Bobek, pri Krimu I. smo videli mojstra Milana Gerneka, MOSO je imel 2. most, kandidata in 2 prvotekmovalnika (Dr. Nemeš, Guzelj, Ketis, Mišura), pa tudi več drugih mostov je imelo vsaj na prvi deski prvotekmovalnik ali celo mojstra. Kandidata (Zvekov — Zel. I.), iz česar je razvidno, da je bil turnir poleg množičnosti tudi kakovosten. Omeniti je še, da je za Domžale nastopal na prvi deski kot najstarejši udeleženec turnirja Gilbert Zupančič, nekdanji prvi partner velemojstra dr. Milana Vidmarja.

Ob zaključku turnirja je predsednik ŠD Novo mesto tov. Kastelic Slavko razdelil najvišjega posameznikom, lepe nagrade. Prva tri mostva iz finala so prejela denarne, nadaljnja tri pa knjižne nagrade. Razen tega so prejeli nagrade tudi najboljši dolenjski, gorenjski, štajerski in primorski mostvo. Najboljše dolenjsko mostvo je bila

ekipa ŠD Novo mesto v postavi dr. Golež, Mičović, Fink in Eržen, ki je prejela za nagrado 2 knjigi in »spokal« v obliki lepo izrezane šahovske trdnjave. Za ekipo je dosegel največ točk tov. Fink, ki je bil za to posebej nagrajen s knjigo.

Trdnjo lahko, da je bil ta turnir doslej največja šahovska prireditve v Novem mestu sploh in da spada tudi med največje tovrstne, kar jih je bilo v Sloveniji. Tako so šahisti s to prireditvijo dostojno počastili praznik slovenskih brigad.

ŠD Novo mesto je pripravilo za isti dan tudi drugo veliko prireditev, to je partijo »živga šaha«, ki pa jo je dož preprečili. Vendar pravijo novomeški šahisti, da bodo to še izvedli, saj bo kmalu spet kakšna sončna nedelja, a geslo je, da je treba šah na Dolenjskem počivati.

Dr. Golež

Kako ugotavljamo izžrebane srečke?

Državna loterija FLRJ objavi v vsakem kolu na dan žrebanja, vsakega 18. in 23. v mesecu, ob 20. uri po radiu Beograd vse številke izžrebanih srečk, takoj naslednjega dne pa v dnevnih časopisih.

Da bi vsi igralci Državne loterije FLRJ že takoj po žrebanju vedeli, če je zadel njihova srečka, hočemo bralce poučiti kako to ugotoviti.

V vsakem kolu je izdanih 800.000 srečk s številkami od 000.000—800.000. Vsaka srečka ima torej šestštevilično številko, pri kateri se štejejo tudi ničle za številke. Na primer če ima srečka številko 52 s štirimi ničlami spredaj, torej 000052, ima tudi ta srečka šestštevilično številko (šest številko).

Dobitke ugotavljamo po izžrebanih številkah od desne proti levi, to je od enice proti stotisočicam.

Ako pogledamo v časopis poročilo o žrebanju, vidimo, da je objavljena za dobitke po 100 dinarjev le ena številka, kar pomeni, da vsaka številka srečke, ki se končuje s to številko, zadene 100 dinarjev, ter je na ta način pri vsakem žrebanju izžrebanih s to eno številko 80.000 dobitkov po 100 dinarjev.

Dalje vidimo v poročilu, da sta za dobitke po 300, 400, 500 in 1000 dinarjev izžrebanji dve končni številki, za dobitke po 2000 dinarjev tri končne številke, za dobitke po 3000, 5000 in 10.000 dinarjev štiri končne številke in za dobitke po 20.000 dinarjev pet končnih števil. To pomeni, da se mora izžrebana srečka za posamezne dobitke v vseh številkah ujemati z onimi, ki so v po-

ročilu navedena, seveda od desne proti levi, to je od enice proti stotisočicam.

Premije v znesku 500.000, 400.000, 250.000 in 200.000 dinarjev, 10 dobitkov po 100.000 dinarjev ter 10 dobitkov po 50.000 dinarjev prav lahko ugotovimo, ker so objavljena vedno cela šestštevilična števila in se mora vsaj šest števil na srečki ujemati z izžrebanimi številkami.

Pike pred izžrebanimi številkami pomenijo, da se številke na njih mestih ne upoštevajo, to se pravi, da je namesto njih lahko poljubna številka od 0—9.

Pri vsakem žrebanju imamo tudi 4 tola zilne dobitke, kateri so za eno številko večji in manjši od številke izžrebane premije. Na primer premijo 500.000 dinarjev je zadel številka 385.427; tolažilna dobitka po 10.000 dinarjev dobita številki 385.426 in 385.428, torej za eno več in manj od premije. To zato, da se vsakdo, ki je bil že blizu premije, vsaj delno potolaži z 10.000 dinarji.

Vezani dobitki nastanejo takole: če je najmanjši dobitek 100 dinarjev zadel številko 3, dobitok od 600 dinarjev s številko 43 in dobitok 2000 dinarjev s številko 243, potem dobitke v primeru, če so zadnji tri številke Vaše srečke 243, skupaj 2700 dinarjev (2000 + 600 + 100 = 2700).

Kdor je pazljivo prečital gornje pojasnilo, bo mogoč že po prvem žrebanju na Reki, dne 18. septembra kakor tudi po drugem v Splitu, 23. septembra sam takoj ugotoviti, če mu je bila sreča naklonjena.

Prvovrstna zidna opeka

vedno na zalogi v zadostnih količinah v

OKRAJNI OPEKARNI
PREČNA
pri Novem mestu

Vsakdo pozna

RADENSKO
za okus in zdravje

ROGAŠKO
za zdravje in okus,

ki sta naši najboljši mineralni vodi!

Zdaj pa zares!

V nedeljo, dne 5. oktobra 1952

VELIKA TOMBOLA

Zveze borcev Novo mesto.

Nekaj srečk je še na zalogi. —
Se je čas, da jih kupite!

Iz spominov na »Svobodo« v Novem mestu

JOŽE ZAMLJEN-DREJČE

Splošen polet delavstva po vsej Sloveniji pri ustanavljanju svojih kulturno umetniških društev tudi v Novem mestu ni šel mimo delavskih množic. Sicer delavski razred ni bil v Novem mestu kdo ve kako močan, vendar pa je čutil potrebo, da se udeležuje tudi na kulturno prosvetnem polju. Poleg tega pa je čutil, da je nujno organizirati delavstvo, ki naj pokaže ostalemu prebivalstvu svojo kulturo in s tem kaže na najbolj pereča vprašanja v družbi, v političnem in gospodarskem življenju slovenskega naroda.

»Svoboda« je bila ustanovljena v Novem mestu 1933. leta. Člani so bili v glavnem delavci tovarne Medic-Povh, keramične tovarne Klemenčič, tekstilne tovarne Penca, obrtniški pomočniki in le malo študentov. Prvi odbor, in menda tudi zadnji, je bil naslednji: Franc Šegedin, frizerski pomočnik, ki je padel v narodnoosvobodilni borbi kot obveščevalec pri Straži, je bil predsednik. Tajnik je bil Franc Lakner, tiskar v Krajčevi tiskarni, blagajnik

o avijaciji in drugo. Nekaj predavanj so spremljale tudi skioptične slike.

V začetku 1934. leta je društvo »Svoboda« priredilo Delakovo dramatizacijo Cankarjevega »Hlapca Jerneja in njegovo pravico«. Za predstavo je bilo veliko zanimanje, saj je bila taka prireditve za Novo mesto nekaj novega. Med posameznimi prizori so skioptične slike ilustrirale dramatizacijo. Nastopil je tudi govorni zbor. Glavno vlogo hlapca Jerneja je igral Jože Germ, oblastnika, v vlogah vaškega župana, sodnika in župnika, pa Henrik Cigoj; množico so igrali Jurišević, Pirnar, Tvrdy, Lakner, Preželj, Pavlin in še drugi delavci iz keramične in tekstilne tovarne. Režijo je vodil Anton Bele, takrat še študent prava. Letaki, ki so naznanjali prireditev, so imeli poleg nastopajočih tudi vsebino dramatizacije in njen smisel. Za takratne čase precej smela reklama, ne samo za prireditev, temveč tudi za takratno družbeno ureditev. Zandarmeriji ta stvar seveda ni bila všeč in zato so začeli stikati in

patizerjev. V jeseni 1933. leta je priredil odbor 2 trgatev v gostilni Fabijan, ki je bila pravzaprav zavetišče in shajališče članov. V njej so imeli seje in tudi nekaj sestankov.

»Svoboda« je na tak način dvigala zavest delavskega razreda in jim znala pomagati tudi pri izboljšanju njihovega življenja. Plače in delovni pogoji, posebno v tekstilnih tovarnah, so bili zelo slabi. Večkrat so poizkušale tudi meščanske organizacije delavcev izboljšati položaj delavcev, toda nikoli se jim ni posrečilo. Zato je »Svoboda« organizirala štrajk v Pohovski tovarni tkanin. Ta štrajk se je posrečil in dosegel tudi uspehe. Zaradi tega štrajka in pa komunistične propagande in širjenja ilegalne literature so bili aretirani Srečko Preželj, Božo Jurišević in Franc Lakner. Buržoazna oblast, kateri je bila »Svoboda« trn v petli, je sedaj našel vzrok, da jo je razpustila, kajti prav ti trije so bili v vodstvu društva. Ta razpustitveni odlok je takratno srečno načelstvo objavilo leta 1934. Proti tej razpustitveni odločbi je bil sicer vložen pritožbeni dopis društva. Vendar pritožba ni bila nikoli rešena, kajti v letu 1935 in 1936 so bile razpuščene tudi ostale »Svobode« v Sloveniji.

Cepprav je bilo življenje novomeške »Svobode« le kratko, vendar je to delavsko društvo storilo ogromno delo. Bodoča, snujoča se »Svoboda« v Brslinu si naj vzame svojo prednico za vzgled in naj hodi po njenih poteh v revolucionarnosti in nenehnem delu za dvig delovnega ljudstva.

Pregled šolskega dela in uspehov v Beli krajini

Zdi se mi, da je ne samo potrebno, ampak tudi popolnoma pravilno, da se tako starši kakor javnost ob novem šolskem letu seznanijo z uspehi in neuspehi, z napori in ovirami šolstva našega okraja. Pribiti moram, da je vse-kakor zasluga naših prosvetnih delavcev, da naše šolstvo, izobrazba in vzgoja naše mladine razveseljivo raste iz leta v leto. Ta, sicer počasna, toda dosledna rast našega šolstva ni vsakomur vidna, vendar pa je očitna onemu, ki zna in hoče prisluhniti utripu dela v naših šolah.

Navajeni smo, da uspehe in tudi neuspehe prikazujemo v številkah. Ogledimo si jih! V vsem okraju je 34 osnovnih šol, 5 nižjih gimnazij ter polna gimnazija v Črnomlju. Osnovne šole obiskuje 2571 učencev, v nižje gimnazije je bilo vpisanih 444 učencev, polna gimnazija v Črnomlju pa šteje 342 dijakov. Letni uspeh šolskega leta 1951/52 znaša na osnovnih šolah 77,5 %, v razredih nižje gimnazije 54 %, na gimnaziji v Črnomlju pa 63 %. Včasih nam suhe številke mnogo povedo in tudi razkrijejo. 77-odstotni uspeh na osnovnih šolah nam hkrati tudi kaže, da je v vsem okraju 577 učencev, ki razredov niso izdelali in za katere je eno šolsko leto izgubljeno. Pove nam nadalje, da se je število ponavljalcev na naših osnovnih šolah v primeru z lanskim letom znižalo. Ni se mnogo znižalo, toda malenkosten padec slabšice pomeni obenem dvig pridnih. Uspeh na nižjih gimnazijah je v primeru z lanskim šolskim letom padel za 6 %, na gimnaziji v Črnomlju pa za 2 %. Navzlic malenkostnemu padcu uspeha na gimnazijah, pa lahko trdim, da je boljši od lanskega, kajti napačno bi bilo jemati samo suhe številke kot merilo dviga ali padca. Treba je upoštevati

tudi vsebino in kakovost pouka ter znanje učencev, ki je v primeru z lanskim šolskim letom mnogo bogatejše.

Da si ustvarimo čim jasnejšo sliko o osnovnem šolstvu, si ogledimo nekoliko še obisk na posameznih šolah. Tudi reden šolski obisk veliko pripomore k dvigu uspeha na šoli. Prvenstvo v rednem šolskem obisku ima vsekaror IV. b razred v Črnomlju, kjer je 98 % šolski obisk. Z njim tekmuje I. razred v Metliki, kjer znaša šolski pouk 97 %. Sledijo učenci šole Radenci, ki imajo 96 % obisk. Učenci I. oddelka te šole so imeli 135 dni v letu stoodstotni obisk. Najslabši obisk so imeli učenci II. oddelka šole Stara Lipa, kjer znaša 80 %, II. oddelka šole Strekljavec z 84 % in učenci IV. oddelka šole Dragatuš, ki so dosegli 86 %. Zopet suhe številke, ki jih ne bomo skušali oživeti. To »prvenstvo« slabega šolskega obiska naj navedene šole v prihodnjem šolskem letu prepuste drugim.

Dvig šolskega obiska, kakor tudi učnega uspeha dokazuje, da je oboje v najtesnejši povezavi. Čim bolj redno hodi učenec v šolo, temveč se bo naučil in tudi zapomnil. Toda med učenci in šolo so starši. Ne smemo, ne moremo in niti nečemo trditi, da bi bili starši naših učencev nasprotniki šole. Zgodi pa se, da učence zadržujejo doma, da jih zaposlijo z raznimi poljskimi in gospodinjstskimi deli, ki bi jih z lahkoto opravil tudi kak drug član družine. Če bi se vsi starši zavedali, koliko škodijo svojemu otroku, ker ga ne pošiljajo redno v šolo, bi tega prav gotovo ne počenjali. Premnogi starši se namreč še izgovarjajo z raznimi izgovori, češ: samo dve leti sem obiskoval šolo, pa vendar vse znam, kar mi je v življenju potrebno; ali: brati, pisati in računati že zna, več pa mu ni treba. Da! Mogoče je nekoč bilo tako, toda danes ni več. Novi čas zahteva novega, široko razgledanega človeka.

Pri osnovnih šolah nas je v tem letu presenetil slab uspeh naših prvošolčkov, saj je komaj nekaj izpod doseženega povprečja. Večina učiteljev se pritožuje, da so imeli letos s prvošolci velike težave, da si pripradevali več kot druga leta, uspehi pa so navzlic temu slabši. Ne omenjamo tega, da bi bili ti učenci manj nadarjeni kot ostala leta. Poudarjajo le njihovo nezanimanje, nepazljivost ali nekakšen odpor do šole. Saj deloma razumemo te naše malčke, ki so bili rojeni v najhujši dobi, katero je preživljalo slovensko ljudstvo. Strahote borbe niso šle brez posledic mimo njih.

Sodimo, da bomo enake težave imeli še nekaj let, toda z ljubeznijo in požrtvovalnostjo, ne na kak ustrahovalen način bomo kos tudi tem težavam.

K dvigu uspeha na naših osnovnih šolah je precej pripomoglo tudi dejstvo, da se je na prizadevanje učiteljskega večina učencev krepko oprijela branja knjig. Svet za prosveto in kulturo je iz lastnega proračuna nakupoval mladinske knjige ter jih brezplačno razpošiljal šolam. Uspeh ni izostal. Povečalo se je ne le število knjig naših šolskih knjižnic, temveč tudi število bralcev. Z branjem knjig so si učenci razširili duševno obzorje, kar se pozna tudi pri šolskem delu. K dvigu šolskega uspeha so končno precej doprinesli redni roditeljski sestanki, katerih se večina staršev prav pridno udeležuje. Na teh sestankih so obravnavali vse probleme izobrazbe in vzgoje svojih otrok.

Nikakor pa nas ne more zadovoljiti uspeh na nižjih gimnazijah. So sicer ovire, ki so nam dobro poznane in ki jih vsaj začasno še ne moremo odstraniti. Je pa tudi precej pomanjkljivosti, toda z nekoliko dobre volje jih lahko hitro premostimo. Profesorji in učitelji na nižjih gimnazijah se stalno pritožujejo, da se učenci doma ne uče, ker baje nimajo časa. Včasih to drži, včasih pa je le prazen izgovor. Popolnoma pravilno, zdravo in koristno je, da otroka zaposlujemo z delom, ki odgovarja njegovemu telesnemu razvoju, vendar pa nikakor ni pravilno, da ga sredi učenja odtrgamo in pošljemo na to ali ono delo. Kakor v šoli, tako naj ima tudi doma nekaj učni načrt. Vsakokrat, ko se učenec vrne iz šole, naj bi ga oče ali mati vprašala, kaj in o čem so se danes učili v šoli. Če sam nekaj minutni razgovor bi dal staršem jasno sliko, kako je učenec v šoli pazil in kaj si je zapomnil.

Od naših vzgojiteljev slišimo večkrat pritožbe, da ravno starši slabih učencev ne prihajajo na roditeljske sestanke. Znano nam je, kaj jih odvraca od sestanka, toda tudi to občutljivost moramo znati premagati. Ako nam je v prisotnosti drugih nerodno poslušati besede o neuspehih našega otroka, po-iskujemo drugo pot, da se z učiteljem ali profesorjem pogovorimo na samem v šolskem prostoru.

Prepričan sem, da bomo s stalnim sodelovanjem, ki naj pride do izraza prav na roditeljskih sestankih, dosegli lepše uspehe, kar bo prvenstveno koristilo našim otrokom. Z. T.

Zlet »Svobode« v Dol. Toplicah 23. septembra 1934

Božo Jurišević, mehanik, nekaj časa tudi Jože Germ, študent. Člani odbora pa so bili: Srečko Preželj, mehanik, Bojan Pavlin, trgovski pomočnik in Tone Pirnar, tesar z Drske.

Jasno je, da je bilo njihovo glavno delo izobraževanje in idejno zgraevanje članstva. Študirali so markistično literaturo, posebno pa še Marxov »Kapital« in Leninove spise. Njihovo vzgojno delo pa ni ostalo samo med članstvom, ampak so skrbili tudi za ostalo prebivalstvo Novega mesta. Zato so imeli javna predavanja o fašizmu, kar je predaval prof. Teply, Jože Germ je predaval o militarizmu, Srečko Preželj

vohljati za organizatorji igre, posebno pa še za voditelji »Svobode«.

Po tej predstavi so odšli člani »Svobode« na izlet v Dolenjske Toplice, najbrže na pobudo Maksa Henigmana, ki je bil takrat zaupnik »Svobode« in Partije v Dolenjskih Toplicah. Tega izleta se je udeležilo kakih 40 do 50 članov. Ta izlet je bila prava manifestacija delavskega razreda v takrat še izključno kmečkem predelu. Organizirali so še več takih izletov, ki so vsi prav lepo uspeli.

Poleg kulturno prosvetnega dela pa je »Svoboda« skrbela tudi za razvedrilno in pošteno zabavo svojih članov in sim-

Kako je Daki vino vozil

Ko Daki se ni bil komandant, je šel nekega dne s fanti v zasodo. Leže v zasedi, leže in se prično dolgočasiti. Tedaj pa se nazadnje le prikaže na cesti italijanska kolona. Fantje se prihulijo k tlom kot mačke pred naskokom. Daki pa napenja oči. Kolona se brezskrbno približuje. Italijanov je mnogo, sredi njih vlečeta dva konja težek voz. Daki se dvigne in vneto zasopeta:

»Fantje, naj me hudič, če ne peljejo vino!«

Ha, vino! Vsem se zaiskrijo oči. Obilneje si ustnice in vročično sledijo koloni.

»Tu je. Po njih! Juriš! Juriš!« Italijani beže, beže, izgubljajo orožje. Partizani za njimi.

Sredi ceste stojita konja z vozom. Na vozu velik sod.

Borba je končana. Partizani z Dakijem na čelu obrnejo voz in poženejo — hi-hot! — proti taborišču.

Vozijo, vozijo, konja sta mokra od napa, partizani tudi. A vse se izplača. Arduš, bodo pobje veselili tele kapljice!

Vozijo, vozijo, pa zdrči sod z voza. Za njim! Z veliko muko ga spravijo spet nazaj. Na, še enkrat se je spenil, bog te nima rad!

Nazadnje so le v taborišču.

»Pobje vkup! Zdajle ga pa bomo!« Daki zavpije — eha! — pa k sodu. Nekdo podstavi menažko in Daki, junak današnjega dne, odbije čep.

Tisti z menažko zamiži, dvigne šalo, se od zadovoljstva skremži, nato globoko požre.

»Fuj! Fuj te bodi! — pljune in se drži, kot bi pil mater božjo na jeshu kuhano.« »Fuj, voda, pa še sparjena po vrhu!« (Po »Pavlihu«)

Vse bralce in naročnike Dolenjskega lista opozarjamo, da je znana knjiga našega novomeškega rojaka Frančka Sajeta

BELOGARDIZEM

te dni znova izšla v drugi, izpopolnjeni izdaji, na 640 straneh s 32 prilogami.

Cena te izpopolnjene in povečane izdaje je za broširano knjigo le 200 dinarjev, zato pohitite z nakupom! Spomnite se, kako hitro je bila razprodana prva izdaja tega pomembnega dela — in če ste takrat zaman iskali v knjigarnah »Belogardizem«, sežite sedaj po tej nadvse zanimivi knjigi! Skrbno pripravljena in na podlagi doslej še neobdelanega zgodovinskega gradiva izpopolnjena druga izdaja Belogardizma bo vnovič potrdila pomen in vrednost te aktualne dokumentarne knjige.

Dobi se v vseh knjigarnah, naročite pa jo lahko neposredno tudi pri Slovenskem knjižnem zavodu v Ljubljani.

NOVO MESTO V SPOMIN MIRANA JARCA

Dolenjski muzej in Studijska knjižnica v Novem mestu sta v počastitev Dneva slovenskih brigad priredila v petek 12. septembra ob 19. uri zvečer v prostorih obnovljene Križatijske razstave partizanske grafike in slikarstva, spominsko razstavo ob desetletnici brigad, hkrati pa sta odprla v muzeju spominsko sobo pesnika in pisatelja Mirana Jarca. Izredno število raznih prireditev, ki so se vrstile ves teden, ni privabilo na otvoritve le izredne kulturne kot festacije takšnega števila Novomeščanov kot običajno. Prav to je povzročilo tudi srednji obisk literarnega vetera, ki ga je uro kasneje priredilo v dvorani Doma ljudske prosvete Društvo slov. književnikov v spomin in počastitev Mirana Jarca, čeprav smo bili ob takih in podobnih prilikah navajeni v Novem mestu na izredne, v resnici množične obiske.

Razstavo je otvoril upravnik Dolenjskega muzeja profesor Janko Jarc, ki je pozdravil številne goste, med katerimi so bili podpredsednik Prezidijskega skupščinskega LRS Franc Bevk, narodni heroj in podpredsednik GO ZB NOV Slovenije Jože Borštnar, ljudski poslanec Niko Silič, sekretar OK KPS Novo mesto Martin Zagel, član OK Franci Kolar, predstavnik novomeške garnizije JLA, predsednik Društva likovnih umetnikov FLRJ akademik Božidar Jakac, vdova Mirana Jarca s hčerko Marijo, skladatelj Marjan Kozina, zastopniki OLO, MLO Novo mesto in množičnih organizacij, partizanski pesniki Matej Bor, Ivan Minatti, Peter Levček, Jože Šmit in Vida Brest. Dolar, gledališki igralec Drago Makuc in Janez Jerman ter drugi. Profesor Janko Jarc je nato poudaril pomen prve razstave v obnovljeni Križatiji, ki je posvečena prazniku 10-letnice ustanovitve prvih slovenskih brigad. Zahvalil se je Svetu za kulturo in prosveto vlade LRS, ki je s svojim prvim prispevkom omogočil začetek obnove Križ-

tije, kakor tudi ljudski oblasti sploh, ki z velikim razumevanjem skrbi za kulturne potrebe Novega mesta in Dolenjske. Hkrati odzvanja, je nadaljeval profesor Janko Jarc, spominsko sobo pesnika in pisatelja Mirana Jarca, ki je vso svojo mladost preživel v Novem mestu. Očital je življenjsko pot pesnika ki je 24. avgusta 1924 padel v veliki roški ofenzivi na Pagledu. O pomenu razstave, ki po svojem obsegu znatno prekaša znano predvorno razstavo umetnikov v Novem mestu, in o svojem dobrem prijatelju Miranu Jarcu je nato govoril akademik Božidar Jakac. Poudaril je svoje veselje, da se prireja razstava v prostorih stavbe, ki je nekoč služila čisto drugemu namenom, nato pa je orisal pot slovenskega umetnika, ki se je v letih NOV odzval klicu domovine. Akademik Božidar Jakac je nato izrazil svojo zahvalo, da je Novo mesto dalo prvo čast, razstavljanje v obnovljeni Križatiji, prav partizanskim umetnikom. S toplimi in prisrčnimi besedami se je govornik nato spomnil svojega prijatelja in zvezo najdražjih tovaršev Mirana Jarca opisal njegovo umetniško rast in vzpon v novo dobo. Spominske besede je zaključil tovariš Jakac takole: »Ohranimo Mirana Jarca v toplim spominu in naj nam bo vzor, kaj zmore človek, ki ljubi svoje ljudstvo in mu nobena žrtva za domovino ni pretežka!«

Gostje in udeleženci so si nato ogledali razstavo v oknu obnovljenih prostorih muzeja. Več o razstavi bomo poročali prihodnje; priporočamo pa obisk vseh treh razstav vsem šolam, delovnim kolektivom, članom množičnih organizacij in vsem Novomeščanom ter vsakomur na Dolenjskem. Lahko trdimo, da Dolenjska take razstave še ni imela.

PESNIK IN ČLOVEK MIRAN JARC

Dobro uro po otvoritvi razstave v Križatiji je Društvo slovenskih književnikov v dvorani Doma ljudske prosvete priredilo

spominski literarni večer, posvečen Miranu Jarcu. Goste iz Ljubljane je pozdravil književnik Severin Ljub, nakar je imel uvodno besedo o padlem književniku Miranu Jarcu pisatelj Tone Seliskar. Dejal je:

»V nekih svojih partizanskih zapiskih sem zapisal tole: V knjigah zgodovine bo nekoč zapisano: Dvignili so se delavci, kmetje in pesniki, možje, žene, stari in otroci. Pa čeprav bo zgodovinar postavil pesnike na zadnje mesto! Vendarle, tu smo bili, ob vrelcu krvi naroda! To nas nosi, da ne omagamo, kajti to ni pesniška fantazija ne pesniška domišljavost, to je zdaj resnica!«

Miran Jarc bi bil vesel teh besed, toda če jih ni slišal, občutil pa jih je vendarle, kajti iz nevelike družine slovenskih pesnikov je krenil na pot, na kateri so se takrat pesmi pisale z ognjem pušk in mitraljezov, in s te junake poti našega naroda ga ni bilo več nazaj, kot ne tisoč in tisoč drugih, ki so nesli svoje srce na odprti dlan domovini in dar. Obitali je na Rogu leta 1942 in njegove kosti počivajo negamo kje v teh silnih slovenskih hribih, kjer so grobovi slovenskih rodoljubov na goste posejani.

Skromen, tih in skoraj bi dejal plah pesnik je bil Miran Jarc. Rodil se je 5. julija 1900 v Črnomlju. Toda, ker je mladost in šole preživljal v Novem mestu, ga štejemo za Novomeščana za kar se je tudi sam vedno z nekim skromnim ponosom štel življenje mu je potekalo v tesnih življenjskih mejah tako doma pri starših v Novem mestu kot pozneje v Ljubljani, ker je v krogu svoje lastne družine kot bančni uradnik številke grabežljivega kapitalističnega moloha zagrinjal z verjo in si s pesmi sekali stezo do vrhov, s katerih je pel svojo narodno. Njegova knjižna žetev ni bogata po številu knjig. Leta 1927 je izšla njegova prva pesniška zbirka »Človek in noč«, leta 1932 njegov prvi in zadnji roman »Novo mesto«, 1940 sta izšli povesti za mladino »Zakopani zakladi« in njegova posled-

nja pesniška zbirka »Lirika«. 1941 pa njegova zadnja knjiga, ljudska povest »Jalov dom«.

Ce sem dejal, da njegova žetev ni bogata po številu knjig, sem dejal to zaradi tega, ker ne merimo pesnikove dejavnosti na vate, temveč po tem, koliko najmočnejših besed je izklesal v kamen zgodovine, s katerega jih noben vihar ne izbrise. Miran Jarc izhaja iz tistega slovenskega rodu, ki je mladost koval med puščicami prve svetovne vojne. V njegovem romanu »Novo mesto« prikazuje samega sebe in svoje tate, rše in vse Novomeščane v kleščah tistih hudih časov, ko so se pričeli majati toliko stoletij trdni stebri cesarstev in kraljestev navad in naziranj. Zato je povsem umljivo, da je njegova prva pesem kakor iskra, ki se kuje pod različnimi klavirji viharjev tistega časa. Skozí neznanske grozote grobov in ruševin išče človeka, ki je bil tako neusmiljeno poptetan in ponižan. Zato išče tudi sebe samega v tej zmešnjavi duhov, ko leže po tleh vse blodne filozofije vseh časov in ko se že poraja materialistično gledanje resnice za naprej in nazaj. In zato pade:

Pojčajo se noč, da bi izkoprnel! Fantova pesem se v dalje razlega... Čudna bolest prevzema me vsega... O, da bi sam se pred sabo otel!

Preobrazba človeka ni stvar enega tedna ne enega leta, kajnak človek gre skozi ognjen očiščevanja, trenj, spomnani, dvomov, dokler se njegova misel ne vsidra v trdno dno. Tako se je tudi z Miranom Jarcem go-dilo kot z nami vsemi. V obdobju vojnovnih let, ko je bil pogabljen iz našega ljudstva grozeča pest, da vendar že enkrat udari in razdere raz vse okove suženjskih dob, je napisal »Slovenske sonete«, v katere je položil vso svojo veliko ljubezen do domovine, do naroda, do človeka, napisal je pesmi, v katerih ni nič več samotno sam kot v svojih prvih pesnih, temveč je že tako povezan z usodo narodove skupnosti, da mu ni drugega izhoda, kot priključiti se viharju, ki je pogljal naše ljudstvo v boj na življenje

in smrt. In ko kljuje tik pred viharjem besede

In če še vendar nečemo umreti, usodovec, pokliči nam vodnika, ki naše nam poslanstvo naj razgrne,

da zadnji še dvomljivce se spreobrne, ker sila mračnih časov je velika, ker moramo in hočemo živeti! —

da, takrat je prišel v začetku maja 1941 k meni, odločen in ves razgret od notranjega ognja in mi zapečetal na uho kot silno življenjsko razodetje naslednje besede: »Včeraj me je Prežihov Voranc povezal z Osvobodilno fronto!«

Ali je bil Miran Jarc velik pesnik? Prav gotovo ni dosegel Prešerna pa tudi Zupaniča ne. Toda mar je svet med Prešernom in Zupaničem prazen! Ne, taki Mirani Jarci ga samo bogato dopolnjujejo. Postavi je nekaj blagih in veličastnih verzov, ob katerih simfonijah bodo vedno vztrpetali vsi naši rodovi. Tudi njegovo blago pesniško srce je padlo pod ognjem sovražnika. Za pesnika pa je to velika stvar, skoraj bi dejal — največja, ki jo more kak umetnik doseči v kipeči sli svoje velike ljubezni do domovine.

Slava njegovemu blagemu sreč, ki ga je žrtvoval domovini!

Gledališki igralec Drago Makuc je nato prebral Jarčovo prvo čudež nad Bistrom in njegovo pesem »O zgodovini širn...«. Matej Bor pa svoj odlomek iz roške ofenzive, v kateri opisuje spomine na dneve težkih preizkušenj v veliki italijanski ofenzivi in na srečanja z Miranom. Član ljubljanske Drame Janez Jerman je prebral pripovedovanje Pavla Kamenskega »Moja srečanja in smrt Mirana Jarca na Pagledu«. Partizanski pesnik Ivan Minatti, Peter Levček, Tone Seliskar, Jože Šmit in Vida Brest so nato brali svoje partizanske pesmi. Večer, poln umetniških doživetij in spominov na pokojnega književnika Mirana Jarca, je bil s tem zaključen.